

SLOVENKA

GLASILO SLOVENSKEGA ŽENSTVA

Vsebina: Ob prvem mejniku. — »Slovenki«. (Savinjka.) — Dve znamenitosti. — Južoslavanska žena svobodni ženi. (Vida Primorska.) — Za naše Kosovo polje. (Dr. Angela Piskernik.) — Naša zgodovina. (Ksaver Meško.) — Koroško ženstvo. (Ksaver Meško.) — Ženska narodna umetnost v Dalmaciji. (Marija Rakovec, Split.) — Visoka pesem. (Silvin Sardenko.) — Samostanska vzgoja. — Spoznanje. (Savinjka.) — O ženski telovadbi. (Med. Ivo Pirc.) — Dom gospe matere Serafine. (Dr. Ivan Pregelj.) — Stališče žene v Jugoslaviji. (I. K.) — Zapiski.

Izhaja 15. dan vsakega meseca. — Naročnina 12.— K letno. — Posamezna številka stane 1'20 K. — Odgovorna urednica: Ivanka Klemenčič. — Rokopisi naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina na upravništvo:

„SLOVENKA“
Ljubljana
Južoslav. tiskarna.

Letnik I. — Zvezek 3, 4.

SLOVENSKA

KLASNO SLOVENSKA TISKARNA

Listnica upravnništva.

Tiskarna nam je radi vedno večje draginje papirja list znatno podražila. Zato iskreno prosimo vse tiste, kateri dosedaj naročnine še niso poravnali ali katerim je ista že potekla, da svoji dolžnosti čimprej zadoste.

SLOVENKA

GLASILO SLOVENSKEGA ŽENSTVA

LETO I.

V LJUBLJANI, DNE 15. APRILA 1919.

ŠT. 3, 4.

Ob prvem mejniku.

Na občnem zboru Slovenske krščansko socialne zveze dne 10. septembra 1918 je bila k točki »Žensko vprašanje« sprejeta resolucija, ki pravi prvič, naj krščansko misleče ženstvo v ženskem gibanju nastopi iniciativno in se organizira v okrilju S. K. S. Z., drugič: čim prej naj se ustanovi žensko glasilo.

Tisti, ki jim je bila poverjena skrb za uresničitev tega sklepa, so šli takoj na delo, ki ni bilo lahko. Treba je bilo preko marsikatere ovire izbrati prave poti in sredstva, pridobiti sposobnih delavnih moči. Ni šlo brez težav, a dobra volja in požrtvovalnost organizatorjev ter globoko umevanje in navdušenje našega ženstva za stvar je premagalo vse. Z novim letom 1919. je začela izhajati »Slovenka«, a dne 14. marca se je v Ljubljani organizirala

»Slovenska ženska Zveza«

kot centrala, kot osrednja matica vseh ženskih organizacij temeljem naslednjih pravil:

I. Slovenska ženska Zveza je del Slovenske krščansko socialne zveze v Ljubljani, ki jo tudi zastopa pri oblasti.

II. Sedež Slovenske ženske Zveze je v Ljubljani. Njeno področje se razteza po vsej Sloveniji.

III. Namen Slovenske ženske zveze je, organizirati slovensko ženstvo, da sodeluje pri delu za kulturni napredek slovenskega naroda po načelih krščanskega svetovnega naziranja, da se povzdigne splošna, zlasti pa strokovna in politična izobrazba ženstva, da se bori za politične, civilnopravne in socialne pravice ženstva ter se poteza za zakonito varstvo delavk in vseh vrst uslužbenk ter mater.

IV. V ta namen Slov. ženska Zveza 1. ustanavlja ženska društva in odseke;

2. izdaja lastno glasilo, brošure in knjige o ženskem vprašanju;

3. prireja shode, enquete, predavanja in poučne tečaje, pospešuje ustanavljanje strokovnih šol, sestavlja peticije na zakonodajne korporacije in javne oblasti;

4. snuje razne socialne ustanove, n. pr. posvetovalnice za ženske poklice;

5. prireja igre in izlete, goji petje, telovadbo itd.

V. Člani Slovenske ženske Zveze so redni in ustanovni. Redni člani morejo biti ženska društva in ženski odseki prosvetnih društev po Sloveniji. Ustanovna članica more biti, katera plača enkrat za vselej 20 kron. Člane sprejema odbor.

VI. Odbor sestoji iz predsednice, I. in II. podpredsednice, tajnice, blagajničarke ter 10 odbornic. Voli ga občni zbor za dobo enega leta. Predsednica in ena podpredsednica ter vsaj 8 odbornic mora bivati v Ljubljani. Odbor se sestaja k seji vsaj enkrat na mesec in sklepa z večino glasov. K sejam se mora vedno povabiti zastopnik S. K. S. Z. Sklepi Slovenske ženske Zveze so veljavni, če ne nasprotujejo pravilom S. K. S. Z.

VII. V odboru se morejo ustanoviti posamezni odseki v dosego namenov S. ž. Z. V te odseke more odbor poklicati še ženskih ali moških moči. Vsi odsekovi sklepi so pravomočni šele, ko jih potrdi odbor.

VIII. Redni občni zbor S. ž. Z. se vrši enkrat na leto in se skliče v društvenem glasilu. Pravico glasovanja na občnem zboru imajo Zvezin odbor, po en zastopnik včlanjenih društev, oziroma odsekov in ustanovne članice. Občni zbor je sklepčen, če je navzočih vsaj 10 članov Zveze; pri občnem zboru podaio odbor in pregledovalke računov poročilo, se voli nov odbor in dve pregledovalki računov za prihodnje

leto, se po potrebi izpreminjajo pravila ali Zveza razdruži. Vse to mora biti na dnevnem redu naznanjeno. Na zahtevo desetine članov se mora sklicati izreden občni zbor.

IX. Denarna sredstva Zveze so:

1. članarina ustanovnih članov;
2. članarina včlanjenih društev in odsekov, ki znaša za vsako društveno članico 40 vin. na leto;
3. prebitek Zvezinega glasila in drugih Zvezinih publikacij;
4. prispevki gledaliških predstav.

X. Zveza se razide, če to sklene občni zbor z dvetretjinsko večino glasov.

XI. Premoženje upravlja izključno S. Ž. Z. Če se ta razide, pripade premoženje Slovenski krščansko-socialni zvezi.

Kakor vidimo, temelji program S. Ž. Z. na večnotrajnih krščanskih načelih, je naroden in demokratičen, v ostalem se pa krije z vsemi zahtevami modernega ženskega gibanja.

Odbor se je že konstituiral in mu je predsednica ga. inž. Remčeva, podpredsednici pa dr. Angela Piskernik in Terezija Bučar.

V svoji prvi seji dne 15. marca 1919 je odbor S. Ž. Z. sklepalo »Slovenki« in jo kot svoje glasilo prevzel v svojo last.

To so suha, pa velevažna dejstva. Slovensko krščansko misleče ženstvo si je tu tekom pičlega pol leta ustvarilo solidno moderno organizacijo z lastnim glasilom in se tako povzpelo na stališče, do katerega je dospelo ženstvo najkulturnejših narodov sveta tekom polstoletnega dela. Za to se imamo pač zopet zahvaliti pokojnemu neumornemu sejalcu Kreku, ki je v svoji dalekovidnosti že davno spoznal pomen ženstva v modernem kulturnem, političnem in socialnem življenju in z vso le njemu lastno prepričevalno silo razširjal umevanje za žensko vprašanje in delal za žensko izobrazbo kakor nihče drug. On je bil tudi, ki je rekel: bodi Slovenska krščansko-socialna zveza, katere plodovitost je naravnost neizčrpeljiva in iz katere naročja je sedaj izšla tudi moderna ženska organizacija.

Delo pa seveda še ni dovršeno. Sedaj imamo šele okvir, v katerega moramo vpeti sliko. Ta slika ni zamišljena enobarvno in enolično, marveč pestro in mnogo-

lično, kakršno je življenje. Ženstvo naj se organizira po slojih, po strokah, po kulturnih in socialnih ciljih, kjer in kakor kateri veleva srce in jo vlečejo njene sposobnosti, da sodeluje.

»Krekova prosveta« v Ljubljani bo zbrala pod svojim okriljem v prvi vrsti ženstvo pridobitnih poklicev (delavke, obrtne pomočnice, trgovske uslužbenke in zasebne uradnice) z vajenkami vred (v pododsekih). Po vseh večjih mestih in industrijskih krajih — kjer to zahtevajo razmere — naj se ustanove podobna društva ali pa krajevne skupine ljubljanske »Prosvete«, katere program je kulturno-socialen.

Za meščansko ženstvo se snuje v Ljubljani splošno meščansko žensko društvo, ki bo imelo po vsem Slovenskem svoje podružnice; osrednjemu društvu kakor podružnicam morejo pristopiti tudi posameznice izven kraja, kjer ima društvo svoj sedež (učiteljice, poštarice, trgovke po deželi). Imel bo odseke ali klube za gospe in gospodične, ti pa zopet svoje pododseke za podrobno delo.

Naše kmetško ženstvo naj se v kulturno-socialne svrhe organizira v ženskih odsekih izobraževalnih društev; dobiti pa mora tudi svojo stanovsko organizacijo: Kmetško žensko zvezo. To vprašanje pa zaenkrat še ni dozorelo.

Vsa ta in morebitna druga ženska društva in organizacije naj kot krasen, živopisan mozaik oklepa temu primeren veličasten okvir: Slovenska ženska zveza, izza katere se zopet varno in mogočno dviga celokupna naša kulturno-socialna organizacija: Slovenska krščansko-socialna zveza!

Živimo v času, ko se organizira, ko se združuje celi svet: na enem koncu se snuje liga narodov, na drugem sestavlja svoje svete šolska mladina. Vse čuti potrebo, da združi svoje moči s sebi enakimi, da si v gigantski borbi za preosnovo sveta, ki se deloma že vrši, deloma se pa pripravlja, zagotovi in zavaruje svoje koristi. Da mora v teh usodnih časih strniti svoje vrste tudi ženstvo, ki prehaja v čisto nove eksistenčne pogoje, v čisto nove naloge, je na prvi pogled jasno. A slovenskemu ženstvu, kot delu naroda, ki je bil v tej vojni nesramno ogoljufan za svoje neodtujljive pravice, vstaja v teh težkih zgodovinskih dneh še prav posebno sveta dolžnost, da zbere in izvežba vse svoje dušev-

ne in telesne moči in jih posveti svojemu narodu za doseg njegovih neminljivih ciljev: **napredka v duhu krščanske kulture in narodnega zedinjenja.**

Tu kliče na poprišče dolžnost vsako slovensko ženo. Tu ne sme izostati nobena ženska roka, nobeno žensko srce. Vsaka Slovenka si mora tu poiskati in najti najprimernejše mesto za udejstvovanje svojih sil: Ta naj zbira gradivo, druga ga ureja, tretja obdeluje, četrta umetno sestavlja v oblike, peta nadzoruje, šesta streže in tolaži bolne in onemogle, skrbi za betežnike in sirote itd. itd. Na stotine je potrebnih in na tisoče ran, ki zahtevajo ženske roke in materinskega srca.

Delu za druge, delu za skupnost se danes nihče ne sme odtegniti; vsak je dol-

žan narodu dati vse, kakor je narod njemu dal vse, kar ima in kakor bo narod ob svojem času zopet vse dal za nas... Imenoma pozivljemo naše učiteljice in ostalo našo inteligenco, naj posveti svoje moči organizaciji in izobrazbi celokupnega našega ženstva. Navodila za podrobno delo se razpošljejo; vsaka pa se more zanja obrniti na Slovensko žensko zvezo v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna.

Krščansko misleče Slovenke, pokažimo, da nič ne zaostajamo za ženstvom drugega svetovnega prepričanja, marveč ga v resnem pojmovanju svojih dolžnosti nasproti zgodovini svojega naroda in človeštva še prekašamo! Slovenska ženska zveza bodi naš prvi mogočni mejnik ob vhodu v novo dobo.

»Slovenki«.

Savinjka.

Pozdravljen visoki namen, oj pozdravljen, pozdravljen, »Slovenka«, tvoj vzvišeni cilj, začetek tvoj danes in vedno bo slavljen, moj narod ti lovorjev venec bo zvil!

Ko mati, ko žena, ko zorna mladenka prihajaj v posete pod sleherni krov, z nasvetom, s tolažbo, ljubeča Slovenka; ne boj se sovražnih, besnečih vetrov.

Odperta so srca, odprti domovi,
glej, polja bogata, kjer zrnje kali...
Kar zdaj boš vsejala, še pozni rodovi
ob žetvi spominek postavijo ti.

Dve znamenitosti.

V zadnjem času smo doživeli dve znamenitosti, ki jih mora naš list z veseljem zabeležiti.

I.

Dne 2. marca t. l. so se vršili v vseh treh prestolicah jugoslovanskih plemen: v Belgradu, Zagrebu in Ljubljani, vzajemno dogovorjeni protestni shodi jugoslovanskega ženstva proti nakanam Italije na naš Jadran in naše primorje ter proti nasiljem, ki jih izvršuje italijanska okupacijska oblast na našem zasedenem ozemlju. Če ta dogodek označujemo kot znamenitost, ne delamo tega zaradi učinka ali uspeha teh shodov v zunanji politiki, marveč v prvi vrsti z ozirom na njihov notranji pomen

in njihovo notranjo vrednost. Saj se je to pot prvič udejstvovala med jugoslovanskim ženstvom misel narodne edinosti, prvič so nastopile Srbkinje, Hrvatice in Slovenke dogovorno za eno ter isto stvar. In ta stvar ni bila kaka njihova posebna ženska zahteva, ni bil njih enostranski ženski interes, marveč čast in blagor naše drage nove skupne domovine. To je znamenito, to je značilno za Jugoslovanko! Dasi zaenkrat vse kaže na to, da se može v Belgradu ne pomišljajo, da temu ženstvu, ki je vsikdar živelo samo narodu, prizadenejo žaljivo krivico in Kraljevini SHS sramoto, da dajo volilno pravico samo moškim, a ženskam jo vskratijo, kakor jo vsak zakon vskra-

čuje otrokom, blaznikom in zločincem — kljub temu, pravimo, je jugoslovansko ženstvo tudi sedaj, ko je prvič v javnosti solidarno nastopilo, pozabilo nase in svojo užaljenost in v svoji veliki ljubezni, ki živi le za druge, dvignilo svoj glas za odtrgani in trpeči del našega naroda. S tem je jugoslovansko ženstvo podalo nov dokaz svoje domovinske zavednosti in ljubezni, a vsebina govorov in ves nastop je pričal, da jugoslovansko ženstvo prvo državljansko dolžnost in pravico v demokratični državi: sočelovanje v zakonodaji, ne le zasluži, marveč je zanjo tudi zrelo in sposobno. In to je bil dokaz in priča o pravem času — naj tega naši parlamentarci v Belgradu ne prezro!

II.

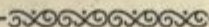
Slovenska pokrajinska vlada je v celi Sloveniji odpravila reglementirano prostitucijo, hiše sramote. To je tako lep in pomemben čin, da se smemo z njim ponašati pred celim kulturnim in demokratičnim svetom. S tem činom smo Slovenci pokazali, da se zavedamo svojega kulturnega zvanja med Jugoslovani.

Reglementirana prostitucija, kasernirana prostitutka — kaj vse se skriva oziroma razgalja pod tem imenom! Za nešteta proletarska, pa tudi malomeščanska dekleta, žrtve slabih socialnih in družinskih razmer, žrtve zanemarjene ženske izobrazbe, žrtve raznih zapeljivcev — večkrat iz najodličnejše družbe — je javna hiša sramote ob usodnem trenutku kakor varljiva luč sredi močvirja, kakor usoden magnet, ki jih vleče v pogubo. Ko ne bi bilo te prilike, ko ne bi bilo teh vabečih vrat — premnoga bi se rešila propada, premnoga bi dočakala srečnejšega preobrata v svojem življenju. In koliko jih z zvijačo in sleparstvom spravi v ta nenasitna brezna pregrehe zločinska trgovina s človeškim mesom! Za vse tiste pa, ki tako ali drugače zabredejo tja notri, ni več rešitve: Okužena v svojem mesu, propadla v svoji duši, zadolžena čez glavo pri rufjanki, imejoč proti sebi javno oblast in družbo — taki nesrečnici ne preostaja drugega, nego prepustiti se močvirju, pogrezati se vanj globje in globje, ubijati vest in zavest v alkoholu, dokler je končno tudi zadnja taka »hiša« ne izbljuje kot ostudno, gnjilo razvalino, ki pogine potem kje za

plotom ali v bolnišnici. Kako strašna usoda! Kakšna potvara naravnega zakona, ki veli, da vsak človek delaj, kakšna kršitev zakonito zajamčene osebne svobode, kakšen posmeh ženskemu dostojanstvu, kakšno ponižanje ženske kot take! In z ozirom na moške: Kakšna zabloda proti svetemu namenu rodilnega nagona, kakšno ponižanje in oskrunjenje čustev, ki naj bi bili vsakemu sveti kot najvišji misterij življenja, kakšen zločin proti lastnemu zdravju, kakšna podlost proti bodoči lastni ženi, kakšno prokletstvo za lastne otroke in otrok otroke! Z eno besedo: reglementirana prostitucija bije v obraz vsem božjim in človeškim postavam ter je zlasti z demokratično mislijo nezdružljiva, da o krščanski etiki v ožjem in širšem zmislu niti ne govorimo.

To sramoto, to ketišče vsega nramnega in fizičnega zla je naša vlada sedaj z moško potezo odpravila! Naša Slovenija je očiščena najgršega kulturnega madeža! Lepšega izpričevala o svoji nramni višini si naša vlada in stranke, ki so zastopane v njej, ne bi mogle dati. Sedaj vemo: naše narodno telo je pri glavi zdravo, našo usodo vodijo v teh zgodovinskih dneh vestni in pošteni možje, ki umejo svojo nalogo in jo pogumno vrše. Kot glasilo slovenskega ženstva, ki je — brez razločka svetovnega prepričanja — hrepenelo po tem činu in ga vedno zahtevalo, kličemo naši vrli pokrajinski vladi: Hvala in slava!

A vas, sestre Srbkinje in Hrvatice, pozivljamo, da dvignete tudi ve svoj glas, da se tudi iz vaše srede izbriše ta sramota. Ravno med Jugoslovankami je trgovina s človeškim mesom vedno v veliki meri iskala in našla svojih žrtev. Beda in nizka kulturna stopnja sta ji to omogočali. Tega v bodoče ne sme več biti. Nobene naše sestre ne prepustimo več tako strašnemu poginu. V to svrhu se povsodi borimo, povsodi delajmo za žensko dušno in gospodarsko osvoboditev, za ženske pravice, za žensko izobrazbo. V prvi vrsti pa mora reglementirana prostitucija, ta tretji v zvezi ostudnih trinogov človeštva: militarizma in alkoholizma, izginiti iz vsega ozemlja SHS! Švobodna, zdrava in vedra naj živita Jugoslovan in njegova žena na svoji zemlji in posvečujeta družino, ki je edini varen temelj državi in za posameznika edini blagoslovljeni vir prave zemske sreče.

Jugoslovanska žena svobodni ženi.¹

Vida Primorska.

Iz treh ran je oddavna krvavela jugoslovanska zemlja, in kadarkoli so nam usta izpregovorila imena teh delov naše domovine, se nam je izvil iz duše žalosten vzdih: tužna Makedonija, tužni Korotan, tužna Istra!

Makedonija, srbski junak je maščeval tvojo rano! Osvobojena si, ujedinjena z domovino!

Korotan, stoletja si bil grob naših slovenskih duš, naposled si postal celo grob naših živih teles! Kaj si nam danes ti! Malo je tvojih sinov, ki še hrepene po našem objemu. Nameščali smo tam nekoč svojega vojvodo — ne svojega, nemškega! Naš kmet ga je sicer formalno potrdil z rezkimi, domačimi besedami, toda potrditi je moral onega, ki se mu je sam usilil in ki je tako izpolnjeval svojo pri ustoličenju dano obljubo, da nimamo v največjem delu Koroške danes nič drugega svojega, nego spomin! Mrtvi kamen z Gosposvetskega polja, lepe narodne pesmi, imena ponemčenih rodbin in-naselbin, vse to nam priča, da je bila ta zemlja nekdanja naša last. Na tej zemlji je pokopana naša prošlost, a mi še vedno plakamo po njej, iztegamo meč osvete!

Koliko večja pa mora biti naša bol za ono zemljo, ki ni samo bila, temveč je še danes naša: tužna Istra, Trst, Gorica! Ali naj pustimo, da pokopljejo tam našo bodočnost? Tam nimamo mrtvega knežjega kamena, tam imamo surove kraške skale, ki nas vodijo do morja, v svet, v gospodarski procvit. Primorski kmet ni od Nemca gospodarsko udušen, kulturno zamorjen in narodno indiferenten, kakor koroški kmet; njegova narodna zavest je ob skrajni italijanski meji še bolj močna, nego ob kranjski in hrvaški. Trst, največje slovensko mesto, saj ima 70.000 Slovencev, je sedež neštetim našim stanovskim, gospodarskim in kulturnim društvom. Gorica v zadnjem predvojnem času važno kulturno torišče Slovenije; Pulj krušno mesto hrvaškega delavca in mornarja — kaj je tam danes? Slovenci, ki nismo delali na Koroškem s stotino one žilavosti, kot na Primorskem, naj izgubimo ravno tu v Primorju svojo bodočnost! Lahko rečemo, da je v teh krajih moral

vsak naš poedinec izpiti čašo narodnega trpljenja in žrtvovati kos kruha, da je mogel ostati Slovan. V privatnem podjetju je bil odvisen od tujega kapitalista, v državni službi zatiran od nemškega, v mestu od italijanskega gospodarja.

Saj ne smemo pozabiti, da sta bili Avstrija in Italija zaveznici in da sta tekmovali v zatiranju slovenskega življa na korist lastnih interesov.

6000 naših otrok je bilo brez šol, ves slovenski narod je prispeval po vinarjih, da je dal tej mladini šole, katerih ni hotela dati ne država, ne mesto!

Vse to bujno brstenje našega mladega življenja je zamoril val nasilne italijanske okupacije, ki se je zajedel preko obali in Primorske globoko v našo Kranjsko, Dalmacijo in celo Koroško. Zakaj? Da združi Italija 118.000 tržaških Italijanov, priseljenih na našo zemljo, s svojo celoto, je podjarmila pol milijona Slovencev. Italijani, ki naj se vrnejo k materi Italiji, tvorijo le neznamen del vsega italijanskega naroda; pogoltniti pa morajo pri tem pol milijona Slovencev, to je skoro tretjina vsega slovenskega plemena. Da omogoči Italija gospodarski prosvet na 4000 ha živečim italijanskim priseljencem v Trstu, si je odrezala 760.000 ha naše zemlje — zopet četrtino naše grude!

Italija sama je obmorska država, ki ima mnogo pristanišč, a imeti hoče v svoji pohlepnosti še Trst in Reko, ki ležita na slovanski obali, s slovanskim zaledjem in sta vsled tega neobhodno potrebni in edini luki Jugoslavije.

Če hoče Italija osvoboditi te svoje ljudi, je to le njen romantičen sen, kajti ne v narodnostnem, ne v gospodarskem pogledu ne potrebuje italijanska država teh krajev; čisto pravično uresničenje tega sna bi značilo celo gospodarsko smrt teh mest. Če jim pa hoče omogočiti gospodarski obstoj, mora obdržati vse zasedeno ozemlje: to pa so njene gospodarsko, narodnostno, strateško in zgodovinsko utemeljene aspiracije, za katere je stopila v svetovno vojno; tako opravičuje svoje zahteve. Narodnostno in krušno vprašanje pa je vsakemu narodu preresen del socialnega problema, da bi mogli mirno gledati, kako uresničuje sosed svoj roman-

¹ Predavanje na protestnem shodu jugoslovanskega ženstva v Ljubljani, dne 2. marca 1919.

tičen sen v obliki pohotnega imperijalizma ter tira pri tem v nacionalno smrt tretjino našega plemena in zadaja smrtni udarec gospodarskemu razvoju naše zemlje.

Pravica je na naši strani; naše zahteve za naše ozemlje ne morejo biti ne minimalne ne maksimalne: zahtevamo le to, kar je upravičeno, kar je naše; kaj moremo mi za to, če je Italija žrtvovala stotisoče ljudi za nekaj, kar ni bilo njeno.

Ako protestiramo mi proti ugrabitvi četrtine svojega ozemlja, je to nenASNitnost, prešernost, imperijalizem mlade države. Če zahtevamo Trst in Reko kot svoji edini luki in moramo pri tem vtelesiti v svojo državo več tisoč kompaktno na malem teritoriju naseljenih Italijanov, s katerimi pa Italija prav nič ne izgubi, je to naš slovanski barbarski val, ki hoče utopiti Lahe, edine kulturonosce na svetu!

Ako se Italiji posreči prepričati mirovno konferenco o pravičnosti njenih krivičnih zahtev, tedaj bo s tem mirom zopet podan ultimatum jugoslovanski državi. Naš narod ne bo mogel mirno prenesti izgube četrtine svoje zemlje in tretjine svojega plemena. S silo bomo hoteli v svet skozi vrata, ki nam jih je zapahnil Lah isti dan, ko smo si dogradili hišo.

Zopet se bo razvil iredentizem, ki je že toliko časa odtegal naše najboljše moči kulturnemu delu. Vso ono energijo, ki jo je naša mladina uporabljala pri proučevanju obmejnega narodnega položaja in pri utrjevanju narodne zavesti, bi bila lahko obrnila v prosep širjega kulturnega napredka. Vso ono silo, čas, denar, ki ga je moral žrtvovati naš narod v narodnostnem boju, bi bili lahko plodonosno vporabili na drugih poljih, kjer bi se bilo povzdignilo naše ljudstvo še na višjo stopnjo gospodarskega, socialnega, političnega napredka.

Poleg tega pa bo novi iredentizem neizogibno rodil novo vojno. In tu se zopet nadaljuje stoletna tragedija jugoslovanske žene-matere: z zanosom bo sicer gledala svojega otroka, gledala ga kot zavestna mati, ki mora dati domovini junaka-osvetnika, ali trpela bo pri tem tudi kot mati človeka, ki naj zopet pogine na morišču!

* * *

Bilo je tisto nedeljo zvečer, ko so Italijani v Trstu manifestirali za Reko in Dalmacijo s tem, da so napadli slovenskega škofa in opustošili prostore sloven-

skega lista. Temna ulica je bila pokrita z belim in opaljenim papirjem, ki so ga demonstrantje pometali iz uredniških sob. Oddaleč sem videla sloko, črno postavo, ki se je sklanjala in brskala po tleh. Ko pridem bliže, vidim starko. Z ihtočim glasom mi govori: »Kam smo prišli, kam! Osemdeset let imam!... pa sem morala doživeti to!... Otroci mojih otrok brez šol... ne bom več videla slovenskega lista!... Spravila bom te koščke opaljenega papirja za spomin! Kaj se je zgodilo z nami, moj Bog, kaj!...« Par tolažilnih besed, in šla sem dalje s solzami v očeh.

Ozrla sem se nazaj! Ali ni, kakor da bi plakala žalujoča žena nad pobeljenimi grobovi! Ali ni to prav tista duša, ki je živela v Kosovki devojki, ko je izpirala rane padlim bojevnikom; tista duša, ki je pošiljala v boj devet sinov Jugovičev; prav tista duša, ki je naposled tuže okamenela v Meštovičevi »Majki«.

Da, tragedija jugoslovanske žene: Ni je dovršila balkanska vojna, ne svetovna vojna, vse kaže, da jo bo nanovo podpisal svetovni mir.

Ko so štiri krvava leta trpeli naši očetje, možje, bratje in sinovi, ko so naši dragi dajali življenje za tujčevo korist, ko so naši najboljši sinovi izdihali na vislicah in umirali po ječah, tedaj je jugoslovanska žena rodila in vzgojevala v mrzlem domu ali celo v prognanstvu otroke, v trpljenju in pomanjkanju, toda s ponosom na licu, zakaj mislila je, da rodi in vzgaja deco svobode, ki ji bo dosedanje suženjstvo neznano.

Sedaj pa je prišel novi tujec, zopet je vrgel očeta v ječo; moža zapodil iz otroškega objema v daljo za kruhom; užugal otroka, da ne sme rabiti besede, ki mu jo je govorila v zibelki mati; prekrstil rodne kraje, da ne spoznamo več one grude, ki so jo obdelovale žuljeve roke naših pradedov. Obupana mati gleda otroke, ki jim je zaprt hram prosvete; zapira se v svoj dom, da ne vidi tujca na ulici. Tiho hodi po sobah, da ne vznemiri moža, ki nemo strmi v pisalno mizo; mož, ki je posvetil svoje moči in svoj imetek delu za domovino, a vidi sedaj prazno ničlo svojega življenja!

Da, neizmerna je bol naše primorske žene! Razumeš, trpiš jo tudi ti, slovenska, jugoslovanska žena!

Pod srcem nosiš svoj plod, v svojem lastnem telesu čutiš zopet vso grozoto bodoče vojne. Naposled porodiš dete: nedolž-

no angelček smehljuje steguje nežne ročice proti tebi: v tebi pa se bolesti krči duša, ko vidiš v teh milih očih — bodočo strast!

Žene svobodnih narodov: vam bo svetovni mir zopet vrnil naravni in socialni poklic: rodile boste ljudi, nova svobodna bitja, ki se bodo udeleževala kot graditelji kulture in človečnosti; plod naših teles pa bo moral zopet posvečati vso svojo moč irendentizmu, ki bo neizogibno povzročil novo vojno, v kateri bodo naši sinovi poginili kot uničevalci človeštva, zveri v božji podobi!

Nova vojna!

Pred nami se zopet odgrinja ona grozna slika, ki trga dušo iz naših živih teles in ki bo vam, žene svobodnih narodov, neznan.

Naša majka zopet okamenela strmi za svojim detetom: Sin, kam neseš mojo lastno kri!

Naša žena vije roke: Mož, vsebina mojega življenja, s teboj umiram tudi jaz!

Naša deca sili za očetom: Oče, ne ostavlaj nas, sirot!

Naša sestra plaka: Bratec, kdo ti bo povezal rane!

Naša dekleta kličejo: Vrnite se, junaki, zdravi ali bolni, vrnite se, da izpolnimo zakon narave, da damo domovini nov zarod. Če ga ne bomo mogli ogreti na solncu svobode, pa mu zopet prižgemo ogenj osvete!

Možje na mirovni konferenci! Ali morete zapisati ženi to usodo: roditi vedno in vedno bitja, ki naj poginejo v krvi in ognju?!

Trgali so sosedje sto- in stoletja dele našega naroda; skozi sredino našega živlega organizma so kopali strugo svojemu duševnemu in gnotnemu kapitalu, toda duša našega naroda je ostala nerazdružena kljub vsem strugam in vsem kronovinskim mejam; zedinjen v trpljenju pod tujim jarmom je mogel naš narod nerazdeljen pričakovati zmage pravice, solnca svobode!

V trenutku pa, ko se je pričel urejati svet na temelju pravice, samoodločbe in enakopravnosti, je bil odtrgan najvažnejši del našega plemena ter izročen tujemu gospodstvu. Oni, ki so trdili, da se bojujejo za plemenita načela Wilsonova, nam zavijajo vrv okoli vratu! Kdo izpregovori za nas obrambno besedo? Morda zavezniki naši: Anglija, Francija, Amerika? morda bratje trpini: Belgija, Romunska? morda bratje Slovani: Poljaki, Čehi, ki v svoji borbi za zemljo, ugrabljeno pred sto in sto leti, ne razumejo naše borbe za zemljo, ki nam je ugrabljena danes!

Ne, nimamo zagovornika, ne prijatelja, ne nepristranskega sodnika! Naš edini zaščitnik je pravica; naša edina braniteljica — naša sila!

Do l. 1912. je gledala kulturna Evropa, kako je Turek moril in požigal naš narod na Balkanu; stoletja se je divila junškemu slovanskemu življu in se naslajala ob zvokih njegovih narodnih pesmi — nikdar pa ni pogledala, da je izvor teh krasnih besed in melodij razkosano telo, zažgana hiša našega človeka. Pridno je zalagala krvnika z orožjem in denarjem!

Tako smo tudi lahko uverjeni, da bo ista kulturna Evropa mirno gledala, kako se bo naš narod potujčeval, kako bomo mi propadali. Če je zatiskala oči, ko nas je moril barbarski Turek, kako bo šele zatiskala oči, ko nas bo uničeval kulturonosni Italijan, njen zaveznik in sobojevnik v borbi za pravico človeštva!

Balkanska vojna nam je pokazala edino pot do svobode. Le v slogi in samopomoči je naš spas. Narod, ki je zlomil turški mečinkise ni upognil sili nemško-mažarskega duha, bo ukrotil na ta ali oni način tudi italijanski imperijalizem. Oklenimo se svoje države in uverimo brate Srbe, da je naša slovensko-hrvatska zemlja tudi njihova zemlja; tudi njihova, pa naj bo v svobodi ali v robstvu.

Za naše Kosovo polje.¹

Dr. Angela Piskernik.

Pri nas dozdej ni bilo običajno, da bi ženstvo zastopalo javno politične in narodnostne interese.

¹ Govor na ženskem protestnem shodu dne 2. marca 1919.

Zamotani zunanjepolitični položaj pa očitno koketiranje enega dela francoske in angleške žurnalistike z Italijani, ki prizadevajo našemu narodu dan za dnevom vnebovpijoče krivice, sta povzročila upra-

vičeno bojazen in sta spravila tudi naše ženstvo na plan. Zbralo se je danes v ti dvorani, da ogorčeno protestira proti vsakemu nasilstvu, bodisi v našem jugoslovanskem Primorju od strani Italijanov, bodisi na Koroškem od nemške strani.

Zbralo se je naše ženstvo, da še enkrat opozori diplomate celega sveta, zbrane v Versaillesju in Parizu, naj se pri preureditvi novih držav drže edinole Wilsonovih načel, na katera so med vojsko tudi sami prisegali, zbralo se je, da odločno protestira proti vsaki novi državni meji, ki bi odcepila le košček našega ozemlja.

Kot Korošici mi boste dovolile, da govorim predvsem v imenu koroških žen in deklet. Naj vam govorim besede, ki silijo že leta in leta na dan, besede polne gneva in resnice.

Me Korošice zahtevamo, da nam pripozna mirovna konferenca vso južno Koroško in tudi Velikovec, Celovec, Beljak in Št. Mohor, da nam pripozna Gospodarsko polje in da določi našo mejo severno dovolj, da se bodo mogle razmahniti naše gospodarske in kulturne sile.

To zahtevamo na podlagi naše zgodovine, etnografije, geografije in iz gospodarsko-prometnega vidika, ker bi bil drugače ogrožen naš obstoj. To zahtevamo z mirno vestjo in brez vsake bojazni od entente tudi zato, ker je bila med celo vojsko vsa naša duša in naša simpatija na strani entente, ker smo se veselile samo ententnih zmag in smo ob gomilah naših padlih mož, očetov, bratov in ženinov molile za zmago načel, ki jih je zapisala na svoj prapor ententa. Težko je bilo ljubiti tistega, ki nam je ugrabil in umoril najdražje. Srca so krvavela, duše so se rušile, obupano smo plakale me Slovenke, a ostale smo vam zveste, voditeljem entente, ki so nam obljubili narodno prostost.

Cela Koroška in velik del vzhodne Tirolske ter južne Solnograške je bila nekdanj slovenska zemlja, tako pričajo zgodovinski viri in imena naših mest in vasi, gor in voda.

Ko pa je zaprosil koroški vojvoda Borut Nemce za pomoč proti Obrom, se je pričela žalostna tragedija našega ljudstva na Koroškem. Ne da bi napravili red in mir v Karantaniji, so prihajali Nemci v deželo, temveč da bi jo zaslužnili in germanizirali. Toda ohranili smo si vkljub nasilju do XV. stoletja samobitno politično ured-

bo. Vojvodski prestol priča o naši častni zgodovini in nas spominja na dni, ko je bil naš jezik enakovreden z drugimi, dni, ko smo tudi mi imeli nekaj svojih pravic. Vzeli so nam jih in edina pravica, ki so je bili deležni Korošci do današnjega dne, je obstojala v tem, da so plačevali davke, da so dajali vojake in se pokorili kakor psi oblasti. 360.000 prebivalcev ima Koroška, več ko 130.000 je Slovencev, ki so si vzlic brutalnemu germaniziranju po šolah, uradih in vojaštvu ohranili do danes svoj jezik. 45 poslancev je imel koroški deželni zbor, sorazmerno bi jih moralo pripadati Slovincem 15, a imeli so samo 2/10 poslancev je poslala Koroška v državni zbor, med njimi je bil samo 1 Slovenec!

Naše zahteve pa tudi lahko podpremo geografičnim in etnografičnim potom. Ozemlje, na katerem prebivajo v kompaktni večini danes Slovenci na Koroškem, je jasno začrtana celota, ki sega severno čez Beljak, severno od Celovca pa daleč gori do Sinjske planine (Sausalpe).

Da omenim severne slovenske sodne okraje in njihovo narodno statistiko po štetju iz leta 1910. na podlagi občevalnega jezika:

Sodni okraj Rožek . . .	9.000 Slov.,	300 Nemcev;
» » Velikovec . . .	15.000 »	1.600 »
» » Celovec ok. . .	26.000 »	11.000 »
» » Beljak . . .	20.000 »	20.275 »
» » Šmohor . . .	4.300 »	100 »

Centralne točke Celovec, Beljak in trg Šmohor, ki ležijo v popolnoma slovenskem ozemlju, kažejo sicer na zunaj nemško lice, a so ponemčena mesta, v katerih živi še zdaj več tisoč pristnih in zavednih in povsod čez 30 odstotkov rodnih Slovencev. V mestih je pač germanizacija najhujše delovala.

Meja med Nemci in Slovenci mora iti severno od Velikovca, severno od Celovca in Beljaka. Vse slovenske občine velikovškega okraja gravitirajo geografsko in gospodarsko na Velikovec, ves promet celovške okolice in južne Koroške pa na Celovec, kjer se stekajo tudi železnice in glavne ceste iz našega ozemlja. Celovška okolica je slovenska, torej naša; čigar pa je okolica in zaledje, mora biti tudi mesto, ker je od okolice odvisno in od nje živi. Celovec je gospodarsko središče za celo južno Koroško, ker razpečava v slovensko ozemlje blago in industrijalne produkte, dobiva od tod priseljence in je sedež poli-

tične gospodarske uprave za čisto slovenski okraj. Isto velja za Beljak, ki je bil vedno nemško mostišče proti Adriji. Tudi tursko železnico so zidali predvsem le iz nemško-vojaških ozirnov: iz Monakovega (München), kjer zbere železnica vse, kar gre iz Nemčije proti jugu, vozi direktno v naše ozemlje in se združi v Beljaku z državno železnico iz Linca-Dunaja ter iz Ogrske, tako da spoji vse nemštvo in madjarstvo v sunku proti slovanstvu. *Kedaj bo mir, če bo ta trdnjava ostala v rokah Nemcev? Beljak pa ni samo važno križišče železnic, ampak tvori tudi vrata v Ziljsko in Kanalsko dolino. Kdor ima Beljak, je gospodar teh dveh dolin in temu je tudi odprta pot do Adrije in s tem v Sredozemsko morje. Ker pa sta obeh dolin — izvzemši zadnjo tretjino Ziljske doline — popolnoma slovenski in ker je slovenska tudi vsa južna in vzhodna okolica Beljaka, zato ne odnehamo od svojih zahtev in bolj kot kedaj obstojamo na tem, da nam mora pripoznati mirovna konferenca Beljak in z Beljakom vred Šmohor in Trbiž.

Nemci imajo na Koroškem še več drugih gospodarskih središč. Taka središča so Špital, Trg (Feldkirchen), Wolfsberg in Št. Vid (St. Veit). Št. Vid je nekdanje glavno mesto. Povsod so slovenske manjšine in ponemčeni Slovenci, katere itak zgubimo. Nemci pa obdržijo ugodno in neposredno zvezo z Italijo preko južne Tirolske.

Da se bodo uresničenju naših želj upirali Lah, da bodo besneli Nemci, je umevno. Saj so Nemci začetkom vojne prisegli, da mora v slučaju germanskega poraza poginiti v plamenu ves svet.

Na Koroškem se je skoraj zdelo, da hočejo to svojo prisego udejestiti, kajti navzlic popolnemu porazu nemškega imperikalizma nadaljujejo svojo nasilno politiko. Roparske nemške čete imajo zasedene več kakor dve tretjini slovenskega ozemlja. In tam, kamor so prodrli, so vprizorili strahovlado, ki je ni mogoče pojmiti, še manj prenašati. Koroški Nemci so izgubili vsak čut za pravico in vsak smisel za človeško čustvovanje. Z ujetniki, posebno z našimi voditelji, duhovno in svetno inteligenco, so ravnali surovo, topli so jih in trpinčili, tako da so ujetniki sami prosili, naj jih raje takoj ustrelje.

Nihče ni varen življenja, kdor se je osmelil kedaj trditi, da je Slovenec. Slovencem uničujejo lastnino, ropajo živino, kradejo jestvine, obleko in denar.

Strahovlada je priklopela do vrhunca, ko je bila napovedana ameriška komisija. Takrat se je pričela bujna agitacija za Nemško Avstrijo in na nekaterih krajih so aretirali vsakega, ki ni obljubil, da se bo izrekel zanjo. V drugih krajih so poskušali s podkupovanjem s sladkorjem in drugimi potrebščinami. Tistim pa, ki bi glasovali za Jugoslavijo, so pretili s konfiskacijo posestva, z izgonom in celo s smrtjo.

Ali je potem čudno, da je glasoval mnogokateri proti svojemu notranjemu prepričanju za Nemško Avstrijo? Ljudstvo je bilo ustrahovano, neorientirano in zbegano. Zvedele ste pa, cenjene zborovalke, da se naše Korošice niso bale nemčurjev in da so amer. komisiji pogumno, jasno in odločno povedale, da je Koroška slovenska in da hočejo k Jugoslaviji. To iskreno navdušenje svojih rojakinj onstran Karavank beležim z velikim ponosom in prepričana sem, da ga bo istotako beležila tudi zgodovina.

Tako je bilo torej življenje v zadnjih mesecih na Koroškem in ropanja ni hotelo biti ne konca ne kraja. Vlada pa se je zagovarjala, da to ni organizirano, da se godi proti njeni volji. Mi pa vemo, da se je godilo vse preračunjeno, sistematično, ker poznamo nemško metodo.

Ali niso prej, pred vojsko, deset — in zopet desetletja pred vojsko delali isto? Ali niso bili nasilni, ali niso kradli in ropali?

Danes kradejo vse, kar dobe, obleko, jestvine, srebro in zlato, prej so jemali samo eno, a njih početje je bilo tembolj nermalno. Kradli so nam naše najdražje, kar smo imele, naše bisere, kradli so naše otroke in duše naših otrok. Ko nas niso mogli uničiti z ognjem in mečem, so si izmislili brezvestno germanizacijo po šolah. 130.000 Slovencev ima na Koroškem samo dve slovenski ljudski šoli v dveh zakotnih vaseh. Drugih slovenskih šol na Koroškem nimamo.

V nemških šolah pa so huje od pristnih Nemcev besneli proti slovenski mladini nemčurski učitelji, nemčurske učiteljice, sami renegati, izdajice naroda, ki so se sklicevali na svoje nemško pokolenje in mišljenje in niti zapaziti niso hoteli, da njih starši govorijo izključno slovensko, ker nemško ne znajo. Po šolah, kjer je sedelo 95 odstotkov slovenske dece in samo 5 odstotkov nemške, je bil pouk samo nemški, učili so se otroci nemško literaturo, nem-

ško zgodovino, učili španske pesnike in turške kalife, samo o svojem lastnem narodu niso slišali ničesar. Pri nas na Koroškem ne pozna noben učenec iz ljudske šole Vodnika, noben Prešerna in niti pojma nima o zgodovini Jugoslovanov. Učitelji so jim zamolčali vse, vse, celo to, da se je vršil obred pri ustoličenju na Gosposvetskem polju v slovenskem jeziku. Učili pa so se naši otroci peti in morali so peti nemško-nacionalne pesmi, kakor »Die Wacht am Rhein«, »Das treue deutsche Herz«, »Stimmt an mit hellem hohen Klang«, »Vom Tal bis an die Gletscherwand tön deutsche Lied im Kärntnerland« itd. in morali so n. pr. tudi naši slovenski malčki deklamirati pesem: »Ich bin ein deutsches Kind«, Šolski pozdrav je bil nemški in sicer v nekaterih krajih samo »hajl«.

Tako so nas nemčurji in Nemci oropali vsega, odtujili so nam našo deco, uničili in strli naše nade na svobodno bodočnost in prinesli prokletstvo nad naše ljudstvo.

Kdor teh vnebovpijočih krivic ni nikdar občutil in ni nikdar kriknil v divjem obupu po pomoči, tisti našega gneva in našega studa ne more razumeti. Imenovale ste nas šovinite, ko smo govorile o svoji

bedi, in slabiče, ko smo vas prosile za pomoč. Niste nas razumele!

Veliko smo pretrpele me Korošice in s strahom gledamo v bodočnost, ki naj bi bila le slična preteklosti. Me nočemo biti nemške državljanke, me ne maramo več prenašati nemškega nasilstva. Kar je naklonila usoda nam gorja, prestale smo; za našo deco pa zahtevamo svobodo, svobodni razvoj, solnca zahtevamo, miru in sreče. Zato ne ustvarjajte tam v Parizu, kar ne more uspeti! Vsak slovenski del Koroške, ki bo odtrgan od kraljevine SHS, bo ognjišče in središče iredentizma, ki ga bomo vcepile naši deci v kri in dušo. In ta iredentizem bo kal novi, pogubonosni vojni. Zato protestiramo proti vsaki nasilni razdelitvi kompaktnega slovenskega ozemlja in vas rotimo, ki merite meje in kujete države, da ne žrtvujete nobene slovenske družine, nobene slovenske vasi. Na Koroškem smo Slovenci avtohtoni in zato ne dopuščamo, da bi se kak del našega ozemlja žrtvoval našemu najhujšemu sovražniku, zavratnemu Nemcu!

S svojim svetim protestom se obračamo na ves kulturni svet in zastopnikom vseh kulturnih narodov kličemo upravičeno zahtevo: »Rešite naše Kosovo polje, rešite naše Gosposvetsko polje!«

Naša zgodovina.

Ksaver Meško.

Pridite — pridite z vseh strani sveta in pogledajte

našo bol in naše stoletno gorje, naše suženjstvo si ogledajte, pa nam povejte, kje so še ljudstva, ki toliko trpe.

Vsa stoletja samó robotali smo, robovali, vsa stoletja poslušno klonili glave, če pa so dedje se vzdramili kdaj in zaključbovali, pa so poslali nad nje krvnike in pse.

Tekla v potokih je kri, kot preje solze so tekle, a gospod zaničljivo se je smejal, v grad je poklical hčerke kmetskega psa si za dekletke, pa je veselo-sirovo pri njih vasoval.

Človek — gosposki; hiša — gosposka; gosposko vse polje, vse, kar stoji, leži, cveti in rodi. Kmetovo le je delo, kmetova samo le bol je,

robstvo, trpljenje od zibke da v večnost zaspi.

To zgodovina je naša... Pisana vsa je s solzami, pisana z vzdihom, kletvijo in krvjo.

Sama bridkost, bridkost... A zdaj je za nami, za nami — bila je... bila... nikdar je več ne bo.

Rod naš budi se, vstaja, zahteva svoje pravice,

valpti iz sna so zbudili ga s trdo pestjo; zdaj je spregledal, zahteva račun za neštete krivice, ki sramotile so zemljo in vpile v nebo.

Kaj se zdaj čudite, kaj zdaj tak besno nad nami hrumite?

Kaj izdajalstvo mečete nam v obraz? Kaj trepetate plašno, čemú se tako nas bojite?

Čutite: naše vstajenje bo vaš poraz?

Res bo poraz barbarstva, poraz stoletne
krivice.

A iz poraza vzide vstajenja dan.
Temu gremo naproti z radostjo neveste-
device,
stopajoče z ženinom v srečni njih stan.

Poje — kot pevci nevesti — ves svet nam
o naši prostosti,
poje o nji, svojem daru, nam solčno nebo,
pojejo srca naša v dozdej neznani radosti:
Sreča prihaja! Gorje je — biló, je prešlo . . .

V oktobru 1918.

Koroško ženstvo.

Ksaver Meško.

Koroška — čudovit kos zemlje božje. Res, zazdi se človeku včasih, če opazuje in premišljuje razmere in razne dogodke v deželi: »Saj je to od Boga in ljudi proklet svet!« In vendar vzljubi človek deželo in ljudstvo le tembolj, ker si mora priznati: »Saj so razmere naredili takšne le ljudje, ki hpečejo srce in dušo in vse mišljenje našega ljudstva zaslužniti.« Zato je tembolj potrebno, delovati in se žrtvovati za ljudstvo; treba ga bo intelektualno in moralno dvigniti, oziroma ga kar mogoče obraniti kvarljivih, strupenih vplivov.

Dejstvo je: Koroško ljudstvo je mirno. O pobojih se sliši le zelo redko. Če je v zadnjih časih razburkano in pobunjeno, ni to prišlo iz ljudstva samega, temveč so delovali pri tem tuji vplivi. Dobro je tudi za nas, da si nam ni treba očitati: »Dremali in spali smo, pa je prišel sovražnik in je zasejal ljuljko!« Ne, bedeli smo, se borili, branili narod. A nasprotne sile so bile močnejše od nas in naše dobre volje.

Kar tiče ženstva, je bilo to z nami. Dokaz: mnogobrojni podpisi za deklaracijo, mnogo številnejši, nego smo jih pričakovali. Še žene in dekleta, ki so bile poprej mlačne, morda celo v nasprotnem taboru, so podpisovale. Zdramile, ogorčile in nam zbližale so jih krivice, ki smo jih trpeli za vojne. Mnoge, ki jim nabiralke pol niso dostavile, ker so jih smatralé za nasprotnice, so se čutile zapostavljene in užaljene ter so še naknadno pole zahtevale. Druge so navdušeno izjavljale: »Tudi jaz bi rada šla pobirat podpisov, če bi mi dali pole.« — Neumljivo nam je, kako so mogli naši ljudje voditi ameriškansko komisijo na Koroško v časih, ko so vsi odličnejši Slovenci pregnani, kateri pa so doma, ne smejo ziniti besedice, ker je sicer v nevarnosti njih imetje in življenje. Pokazali bi naj komisiji dvoje: šematizem škofije, in sicer kak starejši letnik, ki kaže še pravično, kje da

žive Slovenci in podpise za deklaracijo. Ne govore li ti glasno dovolj? In vsi ti so dani iz proste volje. Kje so vobče zdaj? Trohne li v kakem arhivu? Čemu smo jih nabirali in si nakopavali še hujše sovraštvo nasprotnikov, če so postali takoj brezpredmetni? Ali samo za to, da je bilo mogoče prirediti v Ljubljani ob priliki izročitve podpisov lep in vesel večer?

Tudi sicer ni koroško ženstvo tako slabo, kakor se je sodilo in se deloma še sodi o njem. Kar je slabega, je pokvarjeno in okuženo po tujih vplivih. Nasprotniki so vedeli, da bodo tem laže vladali našemu ljudstvu, čim bolj ga bodo pokvarili. Pri moških so delali to s pijačo — a vsaj v sedanjih časih pijó na Koroškem mnogo mnogo manj, kot na Kranjskem! — pri ženskem spolu z veseljami (tudi razne »narodne prireditve« na Kranjskem gotovo morali niso koristile in ne bodo!), s plesi, z nemoralnostjo. Kaj pa se da narediti iz naših delet, kažejo kraji, kjer so vpeljane Marijine družbe. Vsa boljša in lepša dekleta so v družbi, tako da so plesi nemogoči, ali če jih prirede, morajo dobivati in si izposojevati dekleta iz sosednih krajev. To je nasprotnike, predvsem gostilničarje, ki so itak večinoma v nasprotnem taboru, vedno grozno peklo, zato so proti duhovnikom, voditeljem Marijinih družb, posebno divjali. Zato bo treba, kadar se razmere uredé in ustalijo, povsod ustanoviti Marijine družbe.

Treba bo dalje več prosvete: bralnih društev, knjig, časopisov. Baš pri podpisovanju deklaracije smo videli, kolikega pomena je branje. Vse, ki so bile poučene iz listov, so podpisale z veseljem. Če pa so nabiralkam kje nasprotovali, so redno tožile: »Saj te nič ne bero, zato ničesar ne vedo.« Izpodriniti bo treba lažnivo sovražno časopisje. Modre žene so že za časa vojske uvedle v svoje hiše sloven-

ke liste. Z njimi so polagoma pridobile tudi može. Znan mi je slučaj, kjer je mož poprej prisegal na nemške liste in sovražil vse slovensko, dasi govore doma izključno slovensko. Žena je naročila slovenski list, agitirala zanj tudi pri sosedah in znankah. Grem nekoč mimo hiše, pa prihiti za menoj in pravi: »Pomislite, pred nekaj dnevi sem dobila »štajerca« in ga dala možu, češ: »Beri, kaj piše ta gnusoba o deklaraciji!« On pa: »Štajerca ne vzamem več v roke!« Tako vpliva na moža pametna žena, tako prenaredi človeka dober list.

Naša rana in naš up so šole. Skeleča rana, kakršne so bile do sedaj. Up naš, da bodo v doglednem času boljše. Treba pa nam bo dobrega učiteljstva, ki

bo pri vzgoji in prenovljenju naroda sodelovalo z duhovščino. Zato: najboljše učiteljske moči na Koroško! Stališče učiteljic bo izpočetka pač marsikje precej težavno, truda polno, tudi ne brez razočaranj. A upajmo, da se polagoma razmere ublaže. Na splošno koroška mladina ni podivjana, a trpi pod sedanjim sistemom. Vsekakor bo treba vsem, učiteljem, še bolj učiteljicam, velik delež idealizma in potrpežljivosti. A to zavest in tolažbo naj poneso s seboj: Srca koroške mladine, posebno še ženske, so dobra njiva, ki le čaka, da se je loti sočutna, previdna roka, jo obdela z ljubeznijo in zaseje v njo ideale in ljubezen, ne sirovost in sovraštvo, kakor se je večinoma godilo do sedaj.

Ženska narodna umetnost v Dalmaciji.

Marija Rakovec, Split.

Kot učiteljica na državni umetno-obrtni šoli v Splitu sem v naučne svrhe prepotovala velik del dalmatinskega Zagorja; proučevala sem narodno vezenje, tkanje in šivane čipke in dobila o dalmatinski ženski narodni umetnosti najboljši vtis. Morda ustrezem čitateljicam naše mlade »Slovenke«, ako podam tu kratek opis o sedanjem stanju te važne narodne stroke v Dalmaciji.

Zagorska Dalmatinka veže na belo platno, katero je sprcela in stkala sama, a razen tega tudi na »čajo« (sukno). Vse niti, ki jih rabi za vezenje, najsi bodo volnene ali svilene, pobarva sama; kot barvilo ji služijo razne planinske bilke. Veže vse na pamet: razne vrste stiliziranih cvetk, kakor tudi geometrične oblike, spojene v najlepšo harmonijo črt in barv.

V prejšnjih letih je bilo Zagorje bogato v narodni umetnosti, a v novejšem času žal propada radi uvoza različnih malovrednih tvorniških izdelkov. Vežejo večjidel le pastirice na paši pri svojih ovcah na planini.

Dalmatinke imajo bogato izvezeno narodno nošo; n. pr. srajco, »sadak« — jopica, naglavni robec, nogavice, »trluke« in tkan predpasnik iz volne. Srajca je na rokavih, zapestnicah in na prsih izvezena. Jopica je prav umetno sestavljena iz rde-

čega, modrega in zelenega sukna, na katerega vežejo razne ornamente s svilo. Zanimivo in občudovanja vredno je, da one te ornamente izvežejo brez vsake risarije, prosto na pamet! Tudi marama — robec je na enem vogalu bogato izvezen.

V Splitu ima državna umetno-obrtna šola bogat muzej narodne umetnosti. Na tem zavodu je tudi šola za narodno vezenje, za šivane čipke in za tkanje. Šolo pohajajo redne učenke. Učenke, ki dovrše nauke, pridejo potem v atelier, kjer izdelujejo razna dela, bodisi v belem ali barvastem narodnem vezenju ali tkanju ali šivajo čipke.

Dalje obstojata v Paču in Primoštenu pri Šibeniku že več let šoli za paške in retičelske čipke. Paška čipka se razlikuje od »retičele« v toliko, da se izreže iz platna takozvana »rezana čipka« ter se šiva na blazini kakor kleklana, toda s tanko nitjo in tanko iglico. Paška rezana čipka je že staroznan izdelek in vživa enak glas kakor naše idrijske čipke. V Primoštenu se je bila tudi izdelovala rezana čipka kakor v Paču; a žal je bila tu kasneje popolnoma propadla in šele novoustanovljena čipkarska šola je z dobrim uspehom oživela to najlepšo in najkoristnejšo panogo narodne umetnosti.

Visoka pesem.

Silvin Sardenko.

Vstani!

Solnce! Ni te k meni.
 Ali me ne ljubiš
 v milosti nobeni?
 Moji dnevi podrta so debla,
 moje upe je žalost zagrebla.
 Srečaj na poljani
 mrtvega iz Najma
 in mu reci: Vstani!

Vsepovsod.

Moj korak je kdaj zašel na potih nedopustnih. Vendar sem te vedno ljubil: Tvoje sladko sem imel ime na grenkih ustnih, kjer sem šel.	In obličje si povsod skrivala pred mano. Vendar sem te vedno videl: Tvoj spomin mi je na pot seval z lučjo vdano vsepovsod.
---	--

Kličem tvoje ime.

Spomni vsaj se, da sem te ljubil s prvim ognjem jutranjih let, ko še nisem, Aloa večna, vedel, da si čudežni cvet.	Spomni vsaj se, da sem proslavljal nevenljivo tvojo pomlad, ko še nisem, divna mladika, vedel, da nosiš čudežni sad.
---	---

Izza tistega dne,
 ko so prve šmarnice bele
 v moji duši se razcvetele,
 kličem tvoje ime.

Roža skrivnostna.

Varno pojde čez jesen in smrt, kdor je našel tvoj cvetoči vrt, Roža skrivnostna.	In v življenje ënkrat zacvetè vsaki duši in se spet zaprè — Roža skrivnostna.
--	---

Vse globine
 mojega srca,
 vse so polne
 tvojega duha,
 Roža skrivnostna.

Materino srce.

Tisti kostanj zeleni sredi polj, ki sem davno vanj urezal tvoj simbol.	Tisto srce pa trohni sredi polj, ki me je učilo, ljubiti tvoj simbol.
---	--

Zdravo, Draveljsko polje!
V njem počiva
zlato materino srce.

Misli name!

Obsojen sem, da moram preko sto prepador, doklér ne najdem tvojih čudežnih zakladov.	Zakrvaveli bodo viri po prepadih, izkrvinele bodo grudi po zakladih.
---	---

Zaključujejo se ptice
krvožejne vame.
Podaj mi luč dobrotno,
Mati, misli name!

Kakor nate mislim jaz.

Pesem živozakopanih, neizraženih besed, kakor v gorskih encijanih neizsrkan divji med!	Ni čebele — ni je duše, da jo sládko pogostim; encijan se bo posušil in vsi mehki vonji z njim.
---	--

Matica, ki vodiš sestre,
da rojé v pomladni čas,
pošlji eno, misli name,
kakor nate mislim jaz.

Dihni roso vame!

Včera j čez globine, danes čez strmine. Hribu se je vrh užgal. Ves je pot ožgan, Korak težak ne gre od tal kot prikovan.	In vir studen ne zarosi ne zašumlja ah, nikjer noben. Duša skoprni od žeje same. Dihni roso vame!
--	---

In pred teboj.

Ne motite mojih molkov! Sen zasanjal sem nebeški: V jezeru se moje duše dviga jasen otok bleški pred menoj.	V jézero sem svoje duše na globoke šel oglede; so besede pesmi moje, vendar več so kot besede — pred teboj.
---	---

Vir življenja se odpre.

Vsako jutro v tvoj spomin
zvon na gori se predrami;
nad zelenimi vodami
prebudi se glasni mlin —
vsako jutro v tvoj spomin.

Vir življenja se odpre,
kadar ti se skloniš k meni;
na tvoj holm bom šel zeleni,
kadar majnik zacvete,
vir življenja se odpre.

Tudi moj.

V prvem brstu zacvetelo
davi videl sem v oltarju
rožo belo.

Spali so ji drugi brsti —
in s poljubom se dotaknem
vseh po vrsti.

Jutri morda pred teboj
zadehti nov brst — nov dih
tudi moj.

Marija.

Vstani!
Vsepovsod
kličem tvoje ime,
roža skrivnostna,
materino srce.
Misli name
kakor nate mislim jaz,
dihni roso vame!
In pred teboj
vir življenja se odpre
tudi moj,
Marija.

Samostanska vzgoja.

V naslednjem priobčujemo dva odgovora, ki sta nam došla od poklicane strani na članek ge. dr. Piskernik v 2. številki »Slovenke«. Iz obeh odgovorov se jasno vidi, da se naši samostani živo zavedajo velikih nalog, ki jih stavi nanje sedanji čas, da so v zadnjih 10 letih zelo napredovali in večino pomanjkljivosti, ki jih je grajala ga. pisateljica, domalega že odpravili, glede ostalega so pa s širokim modernim razumevanjem pripravljene, da izvedejo reforme, v kolikor pač dopuščata pedagogika in disciplina. Načelnih nasprotij med go. dr. Piskernik in zastopnicami samostanskih vzgojiteljic sploh ni.

To naj bo v zadoščenje eni in drugim. Ta rezultat je pa obenem dokaz, kako potrebna je bila odkrita diskuzija o tem predmetu — saj smo bili o sedanjih razmerah v samostanih celo v lastnih vrstah mnogi napačnega mnenja. Tako imajo samostani od cele stvari nedvomno korist in to je bil tudi edini in izrečni namen ge. dr. Angele Piskernik. — Ur.

I.

V zadnji »Slovenki« v članku »Nekaj kritičnih misli o vzgoji naše ženske inteligence« gospa dr. Angela Piskernik na iz-

redno lep in jasen način črta in ponazoruje dosedanje socialno stanje žene, katero pa s točasnim svetovnim prevratom zahteva nujne od pomoči in preosnove. Poudarjajoč potrebo moderne vzgoje je pa krenila pisateljica tudi malo v stran ter pričela žigosati nedostatke samostanskih šol. Molčala bi, četudi sem zasledila marsikako nepravilnost; zlasti me je potolažilo njeno priznanje, da zajemlje svojo snov iz starih, zato pač manj točnih virov. Ker je pa sedaj »Slov. Učitelj« ponatisnil — pač ne brez namena — iz njenega članka uprav najhujše očitke, ne morem in ne smem molčati.

Živimo v preresnih časih, ki nikakor niso primerni, da bi še mi sami netili sovražstvo in mrznjo. Če kdaj, je sedaj nujno edinstveno delovanje in medsebojno podpiranje. Če kdaj, moramo sedaj vsi stati na braniku in delovati vzajemno za skupne cilje. Vsi zavodi, svetni in samostanski, imajo isti namen, vzgajati mladino versko - npravno, usposabljeni jo za koristne člane človeške družbe, kazati ji najenostavnejšo pot do ciljev. Smoter je vsepovsodi isti, gre le za to, da ga dosežemo, če glede drugačnih, manj pomenljivih sredstev nismo vselej in povsod edini, je to pač premalenkostno, da bi radi tega drug drugemu v ljudstvu izpodkopavali zaupanje.

Marsikateri idealni deklici se vzbudi, ko se pripravlja za svoj vzvišeni poklic, misel in želja, da bi postala redovnica. Zdi se ji, da bi bilo tako lepo, ko bi, prosta vseh skrbi, živela izključno le svojemu poklicu, vzgoji mladine. Če res izvrši to misel, ali naj se ji morda radi tega, radi njene čiste požrtvovalnosti zabrani pouk, češ, redovnica je, ne razume mladine, ni zmožna otroka vzgajati času primerno?

Redovnice so po večini preživele svojo mladost med svetom, iz istih virov so zajemale uk kakor vsi drugi, ki delujejo na tem polju.

Dotlej je bila torej naša pot naravna, ista kot vseh drugih vzgojiteljic. Potem smo pa sledile glasu srca, da bi neovirane in neopažene posvetile vse svoje moči, svoje delo in tudi svojo molitev vzgoji mladine. Zakaj bi to delo bilo manj vredno kot pa delo naših tovarišic zunaj?

Ga. dr. P. pripoveduje spomine iz svoje mladosti. Za naše hitre čase je doba enajstih let zelo dolga doba. Koliko smo doživeli le samo v zadnjih mesecih, kaj šele v

11 letih. Dogodki nas prehitevajo, četudi se trudimo, da bi jih kolikor mogoče izrabili v vsesplošni blagor. Ali mislite, da se v samostanih, razen »napeljevanja vodovodov in električne razsvetljave«, nič ni izpremenilo? Ali res mislite, da tam vsak novi pojav na polju moderne vzgoje zadene ob mrtvo točko? Ni moj namen, zagovarjati samostane, ker ima pisateljica vendar le v marsičem prav, še manj jih hočem hvalliti, resnici na ljubo pa moram vendar le povedati, da so v dobi zadnjega desetletja postali uprav samostani izredno napredni, da so se uprav le ti tako uspešno razvijali kot morda noben drug ustroj.

Mnogi samostani so pošiljali svoje sestre učiteljice na univerze, v razne trgovske akademije, v najboljše avstrijske in inozemske gospodinske šole. Tudi doma niso zamudile učiteljice nobene priložnosti, kjer se jim je nudila prilika, pridobiti si več naobrazbe. Tako so pohajale meščanske in razne druge tečaje. Po samostanih imajo po navadi bogate knjižnice, iz katerih lahko črpajo umsko in srčno naobrazbenost. Samostani so naročeni večjidel na vso sodobno literaturo in tako živé z duhom časa, da morejo vse potrebno ukreniti za naobrazbo in vzgojo.

Najizbornejšo šolo, kakršno sodobniki zahtevajo, da namreč učitelj pozna težnje človeštva, da pozna in umeje njegove dušne in telesne boli, so pa ravno samostanske učiteljice dovršile v teh letih splošnega gorjá. Kaj ni vojska zasegla najprej in najbolj občutno prav samostanov? Rade so delile sestre s trpečim vojaštvom kapelo, kuhinjo, vrt, delavnice, ohranile so zase le najmanjše in najnerabnejše prostore, omejevale so se ponajveč na tesnobne celice. Mnogo učiteljic je moralo zamenjati šolsko sobo z bolniško dvorano. Namesto 40 do 50 malčkov ali gojenk je dobila taka sestra-učiteljica do 20 in več težkih bolnikov, ki so, v najhujših ranah medleč, noč in dan rabili njeno postrežbo, njeno tolažbo in tudi njen zgled. Često so morale biti sestre priče srce pretresujočih dogodkov, ki so se tu odigravali dan na dan. Kdor je preživel zadnja leta v takih razmerah, tistemu se ne sme očitati, da »vozijo avtomobili mimo njega, da bo njegova vzgoja enostranska, skoroda naivna...« tisti ne samo da sledi duhu časa, on ga docela umeva, njemu se lahko mirno prepusti mladina, ker ne samo, da ji ne more škodovati, on ji bo lahko neizmerno koristil, ker jo bo docela raz-

umel in jo bo toliko bolj znal usposobiti za življenje.

Ne morem in nočem trditi, da ne bi imela pisateljica v marsičem prav. Strinjam se z njo, da se morda tuintam v kakem zavodu zahteva od mladine preveč molitvenosti, dasi se bojim zahtevati nasprotno. Molitev pravičnega mnogokrat potolaži božjo jezo, in ne vem, če ni pametno, da v samostanih gojenke nekoliko več molijo za splošne potrebe človeškega rodu.

Strinjam se tudi z njo, naj se oddajejo pisma deklic navadno zaprta. S starši pač moramo dovoliti svobodno in zaupno korespondenco. Seveda mnogokrat starši sami žele, da se pisma, naslovljena nanje, cenzurirajo, ker često piše otrok v hipni domišljavosti in nepremišljenosti reči, s katerimi razburja starše za prazen nič. Ne morem pa verjeti, da bi se dr. P. zavzemala za prostost in svobodo vse korespondence. V prvi vrsti moramo pač upoštevati voljo staršev, ki imajo edini tukaj pravico odločevati, nadalje nas pa uči izkušnja, kam marsikatero deklico zavede taka prostost. Ali naj bo učiteljica soodgovorna za marsikako lahkomišelnost, če ne še za kaj hujšega?

Samostanske vzgojiteljice nikakor niso slepe in gluhe za takozvano seksualno vprašanje. Seveda ga ne »prereševajo« in to iz dobrih pedagoških razlogov. Napočna sramežljivost bi bila prav tako malo na mestu kakor podrobno »prereševanje«. V samostanski vzgoji se pač nikdar ne obsoja kot nekaj nizkotnega in pridnega dekleta nevrednega tista etično podprta ljubezen, ki je podlaga družinskega življenja. Ravno nasprotno! Če se pa kot nedostojno označuje lehkomišelnost blodenje in če se to zgodi z neko pomilovalno gesto, to še ni neopravičeno, nepedagoško; to še ni dokaz, da vzgojiteljica svoje naloge ne umeva in ji ni kos.

Ga. dr. P. pravi dalje, da se v samostanih dragoceni čas slabo uporablja in celo zapravlja. Poleg peturnega pouka v šoli in večurnega obligatnega študija je tudi nekaj časa odmerjenega počitku. V tem takozvanem prostem času pa imajo deklice izmenoma pouk v klavirju, raznih jezikih, ročnih delih itd. Da bi ta čas deklice zunaj na stanovanjih bolje uporabljale, o tem preveč dvomim. Strinjam pa se s pisateljico, da mora biti sestra-nadzornica umsko naobražena, ker le tedaj bo uspeš-

no in povsem zadoščala nalogi, za katero je postavljena. Kolikor mi je znano, se že delj časa v več zavodih prepušča ta veljavna naloga zgolj učiteljicam.

»Deklicam se jemlje prostost, zvonec ob steni in migljaj vzgojiteljice nadomestita vsa vzgojna sredstva —.« Kje je na svetu kak sestav, kaka družba, ki ni vezana na natančno predpisan red? Vzgojiti moramo krščansko-etične značaje. Le-teh ne vzgajata samo prostost in svoboda. Posamezne morda, ampak kako naj vsemu razredu okrepimo voljo, če ne prav s tem, da mora često zatajevati lastne nagibe in se pokoravati volji drugih?

Nadalje priporoča pisateljica, naj se posveča več časa in smisla estetsko-lepoznanski vzgoji. Kje se vrši toliko predstav in koncertov — seveda v bolj umerjeni in prav vsled tega bolj vzgojni obliki — kot v samostanu? In zabave? Jedva naznani zvonec konec šolskega pouka, že se razlega po dvoranah in klavirskih sobah petje, godba in ne v zadnji vrsti ples. Plešejo pa gojenke kaj rade seve pod vodstvom učilja telovadbe, še rajše pa same. Toliko brezskrbne, nedolžne veselosti, kot je užijejo mlade deklice po dobrourejenih zavodih, se najde le redkokje.

Krivična se mi zdi za marsikatero starše trditev, da dajejo svoje hčerke le radi tega v zavod, ker je cenejše. Mnoge vodijo pri tem pač plemenitejši nagibi.

Ne iz lastnega nagiba, ampak v interesu dobre stvari in tudi resnice ter pravice sem zapisala te misli. Dal Bog, da bi upravičene želje g. dr. Piskernikove našle povsod pravega odmeva, a tudi, da se njene kritične opombe ne bi napak izrabljale. Dr. Piskernik sama pravi, da more domačo vzgojo najboljše nadomestiti samostanska vzgoja. Za to je pa res treba, da je samostanska vzgoja v vsakem oziru na višku. Potem bodo dobri starši tem rajše pošiljali svoje hčerke v samostanske zavode, a potem bodo tudi iz teh zavodov prihajale deklice, ki bodo globoko umevale »pomen žene za sodobno človeško družbo.«
S. Terezija.

II.

Spis »Nekaj kritičnih misli o vzgoji naše ženske inteligence«, priobčen v 2. številki »Slovenke«, je vzbudil pozornost med vzgojitelji in učitelji. Pisateljica kritikuje vzgojo po zavodih, zlasti vzgojo po samostanskih internatih. »Slovenski učitelj« (št. 2, str. 76) je pohitel, da opozori na »uvaže-

vanja vredni sestavek iz peresa bivše samostanske gojenke«.

Zadnjih osem let sem uživala dobrote samostanske vzgoje. Vest mi ne da, da ne bi odkrito povedala, kako so nas vzgajali v samostanu, v internatu.

Pisateljica sama izjavlja, da je minulo že enajst let, odkar je bivala v internatu in opazovala vzgojo v samostanu; od takrat da se je gotovo tudi v internatih že marsikaj izpremenilo »na korist kulturi«. Da, zares mnogo se je izpremenilo, če je bilo pred 10 ali 11 leti tako, kakor nam pripoveduje pisateljica. In uprav zato, ker je po kratki dobi desetih, enajstih let toliko drugače v samostanskem internatu, se mi zdi, da pisateljica svoje spomine iz življenja v samostanu riše v pretemnih barvah.

Pisateljica hvalno priznava, da je samostanska vzgoja versko-nravna, in izjavlja, da je prazna vsaka vzgoja, ki ji ni zadnji cilj pripravljane k višjemu, breztelesnemu življenju. Tako je v resnici. Cilj vzgoji bodi nrvnost, ki temelji v veri. Deklica naj se privadi, da bo kot mati in gospodinja vestno izpolnjevala dolžnosti do sebe, dolžnosti do družine in domovine, dolžnosti do Boga. To je prvo in glavno v vzgoji. Vse drugo, pa naj je to učenje jezikov, petje in godba, šport in ples ali karsibodi, vse to je dobro in časih tudi potrebno, ni pa glavno v vzgoji, ni najvažnejše.

A delal bi krivico samostanskim vzgojiteljicam, kdor bi mislil, da skrbe samo za tisto, kar je prvo in glavno, da pa zanemarjajo drugo, kar ni najvažnejše za vzgojo, je pa koristno in večkrat tudi potrebno za življenje.

Pisateljica zmotno trdi, da samostanske vzgojiteljice ne delajo nobene razlike med deklicami, ki mislijo stopiti v samostan in onimi, ki se bodo povrnila v svet. Spominjam se, da je rekla učiteljica vzgojeslovja pri prvi pedagoški uri: »Gojenke, ne mislite, da morate vzgajati deklice za samostan! Nasprotno: vaša naloga je, vzgajati deklice tako, da bodo pozneje med svetom dobre matere in skrbne gospodinje, trdni krščanski značaji! Misel na samostan pustite popolnoma ob strani! Katero je Bog odločil za redovni stan, to bo že On sam vodil; nam se ni treba prav nič vmešavati v to.« Priznati moram, da so tudi nas vzgajale po tem načelu.

Trd je očitek, da gojenke v samostanskih internatih ne uporabljajo časa, da čas zapravljajo. Deklicam da se privzgaja du-

ševna neagilnost, lenoba, ker jim preostaje časa. Na drugem mestu zopet beremo v članku, da v samostanu nedostaja časa za učenje. — Ne eno ne drugo ni tako. Zlasti v zadnjih letih se ravno po zavodih tako pospešuje učenje tujih jezikov, glasbe, risanja, da ni skoro gojenke, ki bi se poleg šolskih obveznih predmetov ne učila še par neobveznih. Sicer bi pa tudi brez tega ne preostajalo časa, zakaj šola, zlasti učiteljišče zahteva od gojenk toliko, da imajo dela več ko dovolj, ako hočejo zadostiti svojim dolžnostim, da izpolnijo ves prosti čas. Da je prosti čas prepičlo odmerjen — morda radi premnoge molitve ali pa celo radi razvedrila in spanja, moram naravnost zavriniti. Nikakor ni res, da bi nam molitev vzela preveč časa. Če pomislim, kako je bilo pred 8 leti, ko sem prišla kot gojenka v samostan — in kako je sedaj, moram sicer reči, da smo takrat več molile, kakor molijo sedaj, vendar nam radi tega ni nikoli primanjkovalo časa za učenje. Sedaj molijo prav malo več kot tisto, kar je vsakemu katoličanu dolžnost. Učile se pa nismo ne v kapeli in ne ponoči.

Kar pripoveduje pisateljica, da so deklice ponoči vstajale in se učile ob brleči sveči ali celo ob luninem svitu na mrzlem hodniku ali v temnem podstrešju, vé vsak, kdor je kdaj bil v kakem internatu, kako je ta reč. Mlade ljudi mika vse, kar ni dovoljeno, zakar je treba le nekoliko drznosti, zlasti če morejo s tem malo varati svoje vzgojiteljice. Če se morda tudi sedaj kaj takega tu in tam zgodi, deklicam ni treba prižigati brlečih sveč in postajati po mrzlih hodnikih: zelo povsod po internatih imajo sedaj električno luč in centralno kurjavo.

Da imajo deklice, ki pridejo iz zavodov, časih premalo samostojnosti, je nekoliko res, in morda je nekaj kriv tega oni vedno enaki hišni red. Toda kam bi prišli v zavodih, kjer je mnogokrat na stotine deklic, ako bi ne delale vse na skupno znamenje, ako bi ravnala vsaka po načelu »samostojnosti«? V vsaki zasebni hiši mora biti red, kaj še le v zavodih! Tu so otroci, ki jih je treba še le vzgojiti in navaditi reda, ako naj pozneje kot žene in gospodinje vzdržujejo red v svojih družinah. — Pri površnih, lahkomiselnih gojenkah je mošočče, da se zunanjšega reda drže samo mehanično. A naše vzgojiteljice in katehet so pogosto naglašali, da bodimo

natančne, ne brezmišelnost, ampak iz vesti, da si tako vzgojimo značaj, okrepimo voljo; da naj slušamo glas zvona, ne iz sile, ampak iz višjih nagibov.

Pisateljica toži: »Dekle (v samostanskem internatu) slepo uboga, brez vsake misli sledi in mora slediti dan za dnevom ukazom drugih. Posledica je, da je gojenka poslušna in ubogljiva, a nima trohice samostojnosti.« — Pri nas, to moram reči, ni bilo tako. Manjšim gojenkam res da niso pripovedovali in razlagali mnogo, zakaj ukazujejo to in ono. Zakaj vzgojiteljice tako delajo pri otrocih, to uči pedagogika. Mladenkam, ki doraščajo, pa so vzgojiteljice pogosto povdarjale in ponavljale motive poslušnosti. Poslušne da naj bomo, ne radi vzgojiteljice, da bi njej ustregle, ampak iz višjih nagibov; uverjene naj bomo, da bomo le s samozatajo, le s premagovanjem nerednih želja in nižjih nagonov vzgojile v sebi močen značaj. Le tista deklica, ki se ne da voditi trenutnemu čustvu, ampak s premagovanjem same sebe ravna, kakor ji veleva zdrav razum in zapoved svete vere, bo pozneje v resnici samostojna. Ko ne bo več vzgojiteljice poleg nje, ko je ne bo nihče več nadležoval, nihče priganjal, bo delala, kar je pravo in dobro, sama od sebe, iz vesti, samostojno, zato, ker se je v mladih letih vadila premagovati samo sebe, premagovati trenutno čustvo, nerazpoloženje in je delala, kljub vsemu odporu nižje narave, tisto, kar ji je velevala dolžnost.

Da večina deklic mnogo moli samo zato, da bi jih vzgojiteljice videle, da so »pobožne«, pod pritiskom vzgojiteljic: to pisateljica zopet pritirava. Pametna gojenka moli, kadar jo žene srce k Bogu, ker se zaveda, da je uspeh njenega truda za umsko izobrazbo in notranjo vzgojo srca zavisen tudi od božjega blagoslova in božje pomoči. Izključeno pa ni, da je med mnogimi gojenkami vendar katera, ki bi skušala varati z navidezno pobožnostjo; a morala bi biti zelo premetena, da bi je ne izsledilo pedagoško oko.

Kar zadene korespondenco, je res, da ne more otrok pisati staršem vedno odkrito, zlasti o domačih zadevah, če ve, da gre pismo preje skozi druge roke. Zato bi bilo pač umestno, da se pisma do staršev splošno ne cenzurirajo; drugo dopisovanje pa naj bi bilo podvrženo cenzuri. Le pri deklicah, o katerih bi bilo znano, da so sposobne za različne nedovoljene zvijače,

bi bila tudi pri pismih, naslovljenih na starše, potrebna večja pazljivost. Pozabiti ne smemo, da so v zavodih po večini deklice, ki niso še vzgojene, ampak se šele vzgajajo.

Brezdvomno so samostanske šole z ozirom na znanstveni uspeh prve, kar priznava tudi pisateljica. A to je pa tudi res, da deklice mnogokrat ne znajo praktično porabiti svojega znanja. Zeleti bi bilo, da bi se učna teorija in praksa življenja nekoliko bolj zblížali, t. j. da bi se učni predmeti prikrojili bolj življenjskim potrebam. Če ni tako, tega niso krivi zavodi, ampak učni načrti.

S pomilovanjem se spominja pisateljica »mladostnih blodenj in tistega idealnega norenja za učiteljicami in součenkami«. — Resnica je, da to še ni prenehalo, a najbrže tudi ne bo. Vzgojiteljice so nas vedno svarile pred partikularnim prijateljstvom. Vemo tudi, da to ni dobro za vzgojo značaja. Pa srce človeško je ustvarjeno za ljubezen, in v doraščajoči mladenki se prične vzbujati to nagnenje. Naravno je, da si išče osebe, ki jo smatra za najbolj vredno svoje ljubavi. Mislim pa, da je neko srčno nagnenje do osebe, ki je vredna tega globokega čustva in na kateri vidi deklica vedno le lepo in dobro, nepriemerno vzvišeno od one strastne zaljubljenosti v nezrelega, dostikrat neznačajnega človeka, od tiste zaljubljenosti, ki nima nikakega zmisla in vodi le v razbrzdanost in greh ter v resnici naravnost ponižuje in uničuje blagi čut resne ljubezni. Da bi pa nagnenje do kake vzgojiteljice zatrlo zmisel za resno, naravno ljubav, — tega ne razumem. Vredno je brati, kar piše o tej stvari Handel-Mazzetti v »Ritas Briefe«.

Toda tudi če ne govorimo o ljubezni, moramo priznati, da človek ne čuti do vseh enakega zaupanja. In vendar dekle v onih letih, ko se njena vzgoja dovršuje, potrebuje »v gotovih vprašanih še tuje pomoči«, kakor pravi pisateljica. Kje naj išče torej pojasnila, ako ne pri vzgojiteljici, kateri zaupa, ki jo razume in ji tudi more in hoče pomoči?

Seksualno vprašanje pač ni predmet, o katerem bi se moglo v šoli, zlasti v ljudskih in meščanskih šolah javno razpravljati. Zgledov, kam privede ta teorija, imamo dovolj in mislim, da bodo pedagogi ob žalostnih izkušnjah zadnjih let pač premislili, predno bodo ponavljali v praksi zmotne teorije. Kar je potrebno, dekle že

zve dovolj zgodaj; treba je le, da je vzgojena tako, da bo presojala vse s pametnega, resnega stališča.

Še nekaj je, kar gospa pisateljica graja, namreč da se premalo goji estetika. Petje, godba, — ne, tega je pač dovolj v zavodih. In ples? V prejšnjih časih se je res ta stran zanemarjala, — a temu ni več tako. Zdaj imajo gojenke v zavodih priliko, da se privadijo tudi plesu. Več kakor posebne ure za ples in posebnega plesnega učitelja se pa menda ne zahteva. Kar pa zadeva sankanje, drsanje, plavanje, sploh šport, bi bilo reči to-le: Kolikor dopušča lega samostana in prostor, je tudi za to poskrbljeno. Poznam par samostanov, ki imajo svoje sankališče, kjer

drve in se prekopicujejo sanke kakor na vsakem drugem sankališču. Sicer pa imajo gojenke gibanja dovolj in mnogokrat so same krive, da se ne poslužujejo dane jim prostosti v tem oziru — to vem iz lastne izkušnje. Kar pa še primanjkuje, lahko nadomeste o počitnicah: o božiču drsanje, sankanje, o velikih počitnicah plavanje, turistikó.

Popolnosti na svetu ni, ne v samostanih, še manj pa zunaj njih. Ako prezremo malenkostne nedostatke samostanske vzgoje, moramo nepristransko priznati, da je le-ta poleg vzgoje v domači hiši najboljša, v mnogih slučajih celo boljša od te.

U. F.

Spoznanje.

Savinjka.

Virček bister in hladán
izpod skale vre,
tja zahaja slednji dan
iz vasi deklee.

Nekdaj — no, pa vsak ne sme
vedeti za to —
tam dobila je srce,
rdeče in sladkó.

In ni vedela kedaj
njenega je vzela,
le to ve in zna sedaj,
da je z njenim srcem šel ...

O ženski telovadbi.

Med. Ivo Pirc.

Vprašanje o ženski telovadbi je vprašanje, ki sili vedno bolj v ospredje. Dandanes nikakor ne zadostuje, da je samo moški del prebivalstva kolikor mogoče telesno razvit in utrjen, moderni boj za obstanek zahteva tudi od žene zdravega, trdnega telesnega razvitja. Ker pa je oolohnost, kakor telesna slabost, bledivost, skoliosa in tuberkulosa pri ženski mladini večja kakor pri moški, zato je treba tukaj na zdravstvenem polju še večje in izdatnejše pomoči, in sicer v interesu naše ženske mladine, kakor tudi celega naroda. Škodljivost šole je za dečke in deklice enaka, različni poklici — pri tem ne mislim zakonskega — pa so polni ne samo mladih deklic in deklet, ampak tudi omoženih žen, kajti zakon pogosto tudi že v srednjih stanovih ni več poklic za vse življenje.

Za telesno sposobnost deklic se je dosedaj vse premalo storilo. Telesna vzgoja ženske mladine se mora gojiti z isto resnobo in pridnostjo, kakor se to dela pri moški mladini. Ni mi treba posebej dokazati, da je v dobi, ko obiskujejo šolo, nujnost telesne vzgoje pri deklicah istotaka, kakor pri dečkih, posebno odkar je nova reforma dala tudi deklicam pravico do višje izobrazbe. Škodljivost današnje šole je, kakor omenjeno, za oba spola enaka. Tem več pa je povoda, pokazati na nenako mero, s katero se skrbi za telesno razvitje in zdravje obojih. Dočim pospešujejo in gojé različne oblasti, društva in posamezniki z vsemi različnimi sredstvi telesno odgojo dečkov, ostane za deklice malo ali nič, in mnogi se celo strinjajo s tem. V očigled temu pa se mora kar najodločneje poudariti, da je telesna vzgoja

za harmonični razvoj pri deklici in pri dečku enako važna kakor duševna. Še več: telesno slabejši rabijo pomoči v večji meri, a dogaja se ravno nasprotno.

Kako zelo so narastli ženski poklici v zadnjih letih, nam kaže statistika Nemčije iz leta 1907., ko je bilo z zaslužkom zaposlenih 8 in četrt milijona žen in deklet, nasproti 18 in pol milijona moškim. Moški se kolikor toliko utrdijo pri vojaki, dočim mora dekle, že po svoji naravi boječe in šibko, iti v težki boj za obstanek nepripravljeno. Skoraj polovica od teh pa je poročenih in večina od njih so celo matere. Skoraj 4 milijone žen mora torej prenašati dvojno breme: iti za zaslužkom in opravljati družinske dolžnosti. Koliko pri tem trpi vzgoja otrok, je vsakomur jasno. Še celo krepek, popolnoma zdrav človek bi težko zmagoval tako dvojno delo, kako težko breme pa mora biti to za slabotno, neelastično telo! Kaj je posledica? Zgodnja smrt, bolehnih otroci, slabe družinske razmere, propadanje rodu. To je socijalno vprašanje, ki nikdar ne bo rešeno, odpraviti se ne da, pač pa se more olajšati ženi njeno breme. In to samo na ta način, da se goji njena telesna moč, da se skrbi za njeno zdravje že izza mladega. Važen pripomoček v tem nam bo t e l o v a d b a.

Zgodovinski razvoj ženske telovadbe.

O telesnih vajah pri ženskem spolu v prejšnjih in najzgodnejših časih najdemo v raznih sporočilih le malo migljajev, iz katerih pa moremo vendar sklepati, da se niso popolnoma zanemarjale. Če so egipčanske deklice pred 4000 leti že tako izurjeno žogale, da so metale in lovile istočasno tri žoge, morale so se vendar žoganja dobro vaditi. Omenim tudi vsem znano bajko o Amäconkah, ki so tvorile bojevit, na vzhodni obali Črnega morja stanujoč narod, kojih kraljice se niso strašile boja z najznamenitejšimi grškimi junaki, kakor sta bila Heraklej in Tezej. In četudi niso v resnici nikdar živele, vendar dokazuje že samo pripovedovanje o njih, da se da tudi ženski spol utrditi in pripraviti za boj. Sporoča se nam tudi, da je pri indijskih knezih obstajala telesna straža iz samih hrabrih žensk.

Resnično telesno vzgojo ženske mladine najdemo pri Grkih, in sicer v Špartii posebno. Lykurgova postava je zapovedovala gimnastične vaje tudi za špartanske

deklice in dekleta. Tudi one naj vadijo telo, da bodo pozneje mogle boljše splovnovati svoje materinske dolžnosti. Upali so, da bodo krepke matere podarile državi tudi krepke otroke. Vaje, ki so jih špartanke vadile, so bile tekanje, borenje, metanje diskusa in sulice. Poleg tega so gojile ples s skakanjem. Tudi so prirejale tekme v teku na čast boginji Heri, zmagovalka je bila odlikovana z vencii. Sporoča se tudi, da so rimska dekleta gojila gimnastiko in javno nastopala, o čemer pa sodijo dobri poznavatelji, da se je godilo le zato, da so gledalce zabavale in so to bile torej navadne cirkuške igre.

Da so se žene tudi pri drugih narodih učile rabiti sulico in lok, ni treba še posebej omenjati. Žene so bile neločljive spremljevalke svojih mož in so v sili branile z orožjem sebe in svoje otroke. Iz dobe viteštva vemo samo, da so imenitnejše gospe bile večje jahanju in da so hodile na lov. Gojil se je tudi ples in tudi vaški prebivalci so rajali in metali žogo. Šele poznejši čas je razširil vzgojno gimnastiko tudi na ženski spol. Posebno so v tem oziru mnogo storili zdravniki (angl. zdravnik Fuller, franc. zdravnik Tissot). Dr. Frank (1784) je zahteval več gibanja tudi za deklice: »Kaj koristijo državi krasne vezenine in pletenine, izvršene igraje v času, ko bi se moralo žensko telo za svoj bodoči poklic in za opravila družabnega življenja utrditi in položiti temelj trajnemu zdravju? Ali ni usoda navadnih kmečkih deklet v tem oziru dokaj boljša? Koliko se razlikuje njihovo trdo delo na prostem od pomehkužene vzgoje mestnih lepotic, ki ali čitajo romane ali presedijo pri glasovirju cele dneve ali v pisarnah ali pri drugem opravilu in vse njihovo gibanje obstoji v promeniranju ali pa v poti v službo in nazaj.« Tako je pisal Frank že pred 130 leti. Njegove besede pa so tako kot takrat še danes na mestu. Dočim je bila moška telovadba že precej razširjena, so proti ženski telovadbi še vedno obstajali predsodki in pomisleki, proti katerim so se borili mnogi odlični zagovorniki in propagatorji ženske telovadbe. Leta 1892. piše advokat Disterweg: »Ali je to vzgoja, če deklica od 6. do 14. leta — torej v najodločilnejših letih za poznejše življenje — prečepi za šolsko klopjo, 6 ur na dan, doma jo zopet oblože z delom, šivanjem, pletenjem, vezenjem. Ni čuda, da se ne more razviti, da zboli,

če se le količkaj vreme spremeni. Ali naj bo to vzgoja naših bodočih gospodinj? Če so dečkom potrebne telesne vaje, so deklicam tembolj. Kdor tega ne vidi, ne vidi ničesar, ne pozna in ne razume ničesar. Kdor se izgovarja, da za ženske ni telovadba, ker so prenežne, ali da telovadba žali čut sramežljivosti ali na kaj drugega, s takim se ne prepirajmo, ampak pojdimo dalje. Naši potomci sploh ne bodo razumeli, kako je bilo kdaj mogoče nasprotovati telovadbi.« To so odločne besede odločnega moža. Le škoda, da mi še nisimo potomci, ki si jih on misli.

Ženska telovadba ni mogla vspevati vzlic vsem naporom, ker je manjkalo razumevanja in pa — primernih vaj. Tako se je zgodilo, da se je gojila ženska telovadba popolnoma kakor moška, tudi odrasle deklice so nosile moško telovadno obleko in delale različne napore in toče na drogu, plezale kakor dečki itd. ne glede na to, da je ustroj ženskega telesa drugačen. Tudi ozir na lepoto ženskih oblik marsikaj izključuje, na kar pri dečkih ni treba paziti. Da je pri taki telovadbi trpela ženska nravnost, da se je ubijal s tem čut za spodobnost in dostojnost, na to niso mislili. Le počasi je napredovala ženska telovadba, dasiravno so jo topla priporočali pedagogi in zdravniki. Vladali so proti njej različni predsodki, posebno pri materah, ki se jim je že deška telovadba zdela divja in nevarna. Tako se je zgodilo, da so namesto telovadbe uvedli ekserciranje prav po vojaškem načinu, s puškami iz lesa. Dosegli so s tem vsaj to, da so se deklice navadile držati se pokonci. Vplivalo je dobro tudi korakanje. Pomisliti moramo, da v tistem času ni bilo niti redovnih niti prostih vaj. In ravno te vaje tvorijo glavno snov ženski telovadbi in edino vsled njih je sploh ženska telovadba mogoča. Za proste vaje pa se moramo zahvaliti Švicarju Adolfu Spiešu, ki je z njimi ogromno razširil telovadno polje. Tako je on tudi pravi utemeljitelj ženske telovadbe. Polagoma se je tudi orodna telovadba preuredila tako, da so se določile in sestavile posebne vaje, primerne ženski. Toda odkar moremo govoriti o resni gojitvi ženske telovadbe, je komaj 25 let. Smisel za žensko telovadbo in spoznanje za njeno potrebo pa hitro narašča, kar je pokazalo posebno zadnje desetletje. Na Nemškem telovadi n. pr. 58.477 žen in 25.427 deklet.

Potreba ženske telovadbe.

Med mnogimi ugovori proti ženski telovadbi je bil oziroma je tudi ta, da telesna vzgoja mladine ni stvar države ozir. šole, ampak družine, staršev. Poglejmo pa malo v družinsko življenje! Koliko staršev je, ki mislijo, da storijo vso svojo dolžnost do otrok, če jih pošiljajo v šolo in jih doma pri učenju nadzirajo! Da poleg tega potrebuje otrok tudi telesnega odpočitka, da potrebuje istotako kot kruha, kot vsakdanje hrane tudi gibanja na prostem kot protiutež sedenju v šoli in umskemu delu, tega ti starši ne vedo in tudi ne verujejo. Doma morajo biti otroci kolikor mogoče mirni in da so tihi, dajejo jim knjige, ki jim razburjajo domišljijo noč in dan. Dogaja se tudi pogosto, kar je še slabše, da jih preoblože z različnimi privatnimi urami. Kolikrat slišiš matere, ki se pogovarjajo med seboj: »Oh, kako je naša pridna, nikamor ne gre, vedno je v sobi, ali se uči, ali kaj čita ali pa šiva in plete. Tako se mi zdi, kakor da bi je ne imeli!« O svet, kako si nerazsoden! In če gredo otroci s starši na izprehod, ne smejo skakati na svežem zraku, kakor bi se jim ljubilo, o ne, lepo morajo iti poleg staršev ali par korakov pred njimi in skrbno paziti na svojo obleko. Nato pa morajo morda še v kaki gostilni sedeti v zaduhli sobi, namesto da bi jih med tem časom pustili na prosto. To niso sprehodi, ker ne nudijo nobenega okrepčila, ampak so muka svežemu otroku. To se godi zlasti pri boljših slojih, a pri drugih ni dosti boljše, če mora deklica doma materi v kuhinji pomagati, svoje mlajše sestrice in bratce negovati in pestovati itd.

Posledice take telesne vzgoje oziroma boljše nevrogoje kaže statistika. Dr. Eulenburg je dokazal, da je med 300 skoliotičnimi otroci t. j. takimi, ki imajo na stran ukrivljeno hrbtenico, 30 dečkov in 261 deklic, od katerih so hibo podedovale po očetu tri, po materi pa 70.

Starši torej ne dajejo zadostne varnosti proti temu, da se ženski spol polagoma ne bi telesno izkvarjal, zato mora država že radi svojega obstoja vzeti stvar v svojo skrb. To se more izvesti le v šoli, ki naj prevzame celotno izobrazbo deklice, ne samo duševne, umske, ampak tudi telesno. Ženska telovadba je postala živa potreba.

Omenil sem že nekaj mož, ki so se zavzemali za telesne vaje deklic. Navesti

hočem še par karakterističnih mnenj. Klump opozarja, kako potrebuje žena v dveh najvažnejših svojih nalogah: kot mati in kot strežnica bolnikov, zdravega, močnega telesa, kako je odvisna moč in zdravje vsega potomstva od zdravja mater. Dokler nima narod zdravih in krepkih mater, toliko časa ne moremo govoriti o njegovi telesni moči, sposobnosti in lepoti. Klump pa tudi povdarja dobrodejni vpliv telesnega zdravja in moči na človekovo razpoloženje in njegovo duševno delo. To je neskončno važno zlasti za ženske, ki so vsled dosedanje napačne vzgoje povečini slabe gospodinje, nezadovoljne žene in bolehe matere rodu, ki mora biti, če pojde tako dalje, v vsaki generaciji slabotnejši.

Z mnogimi izkušnjami dokazano dejstvo je, da oboli naša ženska mladina, posebno po mestih, zelo pogosto in razmerno večkrat nego moška, kar ne kvari samo življenja prizadetih, ampak daje tudi potomstvu znak bolehnosti. Splošna slabost mišičevja in živčevja, nervoznost vseh vrst, bledavost, zaostajanje v rasti, ozkoprsnost, različna ukrivljenja hrbtenice so pogostne boleznine deklic, ki po številu desetkrat prekašajo boleznine pri dečkih. Vzrok pogostnih obolezosti pri deklicah ni v njihovem nežnejšem ustroju, ampak v zanemarjanju važnega dela pri njihovi telesni vzgoji zlasti od 6. do 15. leta, ki so najodločilnejša za njihov telesni razvoj. Dočim se deček lahko prosto giblje, teka, pleza, skače itd. in svoje telo nevede z mnogimi igrami utrjuje, je deklica ali iz nevednosti ali vsled slabo tolmačenih družabnih ozirov brez vseh krepilnih sredstev. Polovico dneva preživi v prenapolnjenih in zdravstveno nepripravnih šolskih sobah, v ozkih šolskih klopeh. Redno gojena telovadba je glavna pomoč proti tem škodljivim vplivom. Telovadba ojačuje mišičevje, popravlja držanje telesa, dviga prsi za dihanje, daje gibanju trdnost in lepoto in pospešuje normalni, krepki in harmonični razvoj posameznih udov celega organizma. Moralna moč raste in ž njo možnost, kljubovati raznim vplivom, ki se v poznejšem življenju žene le prelahko in premnogokrat pokažejo kvarni.

Nežnejši ustroj in šibkejše mišičevje nikakor ne zabranjuje telovadbe, seveda pa se je treba pri vadenju na to ozirati. Vaje morajo biti primerne moči, starosti in sposobnosti deklic. Predvsem se mo-

rajo vaditi redovne in proste vaje s telovadnimi igrami in plesi. Od orodnih vaj morajo odpasti one, ki zahtevajo premnogo napora, ki so nevarne in take, ki žaliyo ženski čut. Bleda, šibka, neokretna bitja s slabo postavo postanejo zdrava, močna, gibčna s pokončnim držanjem. Splošno velja izkušnja, da je dekle, ki je začela telovaditi s sedmim, osmim letom in redno telovadila, ostala popolnoma zdrava, dasiravno je imela v sebi mnogo kali različnih bolezni in tudi take ki jih je podedovala. Kakor pa telovadba zabra ni mnogo bolezni, tako tudi dobro pospešuje stopnjevanje telesnega razvoja, ki se izvrši brez nevarnih posledic. S telovadbo se tudi zatre škodljiva sanjavost, takozvana sentimentalnost, ki kvari toliko deklet. Omeji se tudi čezmerno razburljiva domišljija, ki je ugonobila že toliko deklet. Lahko bi navedel še mnogo oteževalnih dejstev, iz katerih vidimo, da je ženska telovadba živa potreba, imperativ sedanjega časa, ki naj bi prešinil vse sloje. Za začetek sem navedel dovolj. Pozivljam vse, ki hočete in morate skrbeti, da bo naš rod zdrav in krepak, vas, slovenske matere in dekleta: zanimajte se za to vprašanje, razgovarjajte se o njem! Ko bode te v načelu spoznale potrebo tega vprašanja, našla se bodo tudi pota in sredstva, s katerimi ga bode te udejstvile.

Tehnika ženske telovadbe.

Tako kakor je splošni namen telovadbe, delovati in vplivati na nravni in predvsem na telesni razvoj, tako zasledujemo tudi pri ženski telovadbi cilj, razviti t e l o n e s a m o z d r a v o, ki bi bilo nositelj tudi zdravega duha, ampak še telo k r e p k o, g i b č n o, v s t r a j n o i n k r a s n o.

Da je zdravje ženi neprecenljiva in mnogo važnejša potreba kakor možu, je razumljivo. Kajti zdravje žene nima samo pomena za njo samo, temveč ima neizmerno ceno za cel narod, ki zahteva tudi zdravega pokolenja kot pogoj lepe in gotove bodočnosti. Teža so se že stari narodi dobro zavedali, ki so pazno gledali na to, da bi imeli zdrave žene. Na primer Grki, ta genijalni in tako visoko kulturno razviti narod, je v polnem obsegu čutil, kako potrebna je telesna krepost žene, če naj uspeva bodoče pokolenje. Zlasti v Šparti so grške deklice gojile telovadbo v prvi vrsti s tem namenom, da bi si dobile spo-

sobnosti, prenesti težke materinske dolžnosti.

Nadaljni namen ženske telovadbe je, kakor že prej označeno, razviti telo k potrebnim telesnim krepostim, ki je ženi istotako potrebna kakor možu. Če je telo dosti krepko, ima v sebi sposobnost, nasprotovati vplivom različnih bolezni, premaguje različne prehodne slabosti in vzdržuje zdravje v ravnotežju.

Gibčno postane telo samo s telovadbo, in čim gibčnejše je telo tem sposobnejši je za druga dela. Zlasti za deklice je potreba razviti telo k gibčnosti, kajti obnašanje in nastopanje deklet in žen zahteva gibčnosti. Saj večina ženskih del zahteva več okretnosti kot pa telesne sile. Ženi je pa tudi že od narave dana okretnost do gotove stopnje, in zato je treba podpirati to okretnost in jo razviti do gibčnosti.

Znano je, da narodno življenje stavlja na ženo mnogo več zahtev kot na moža — in če hoče žena vsem zahtevam današnjega časa odgovarjati, treba ji je ne samo duševnih zmožnosti, treba ji je predvsem vstrajnosti. In kje je mogoče telo lažje in uspešneje razviti k vstrajnosti kot ravno pri telovadbi. Ni mišljena tu samo telesna vstrajnost, ampak tudi moralna. In te zadnje vstrajnosti, moralne vstrajnosti, je ženi predvsem treba, kajti le prelahko se podvrže zunanjim vplivom in jim podleže.

Končni namen telesne vzgoje je razvoj telesa k zunanji lepoti. To se da doseči samo s telovadbo, ki telo vsestransko razvija po določenih zdravstvenih in odgojnih predpisih in pravilih. To dokazujejo sohe in podobe grških deklet in žen, katerih dovršena rast in krasne telesne oblike pričajo o popolnem umotvoru.

Ker je glavni pogoj uspešnega telesnega razvoja vsestransko gibanje telesa ali vsestranska vadba naših mišic, prihajamo s tem k jedru cele podstave ženske telovadbe s prepričanjem, da bode le vsestranska telovadba imela dobrih uspehov! Kakšna bodi torej ženska telovadba?

O vprašanju tehnike ženske telovadbe se bidejo zlasti v krajih, kjer goje žensko telovadbo že več desetletij, kakor n. pr. v Nemčiji, že dolgoletni boji. Mnenja različnih telovadnih učiteljev in tudi zdravnikov so glede vaj, ki naj se gojé pri ženski telovadbi najrazličnejša, da, mnogokrat si stoje celo v protislovju! Sporno je zlasti vprašanje, ali naj se goji pri ženski

telovadbi tudi orodna telovadba ali ne. Vedlo bi nas predaleč, če bi se hoteli spuščati v podrobnosti teh sporov. Vsi pa so enih misli v tem, da zahteva telesni ustroj žene povsem drugačne telovadbe kakor telesni ustroj moža. Te razlike je treba: 1. s stališča anatomske fiziologičnega, 2. s stališča estetičnega in 3. s stališča etičnega.

Če opazujemo normalno razvito ženo in prav tako razvitega moža, zapazimo razliko v velikosti. Seveda z izjemami kakor drugod tudi tukaj ne moremo računati. Žena je manjša in lažja od moža. Ženajenja rasti mnogo preje kot mož. Prsni koš žene je krajši, nižji in ožji in torej manj prostoren. Roke in noge so pri ženi krajše, bolj polne in mehkeje. Ramena so nižja in tvorijo z vratom topi kot. Boki so širši in bolj polni, njena stegna konvergirajo, se nagibajo h kolenom. Telesno težišče je bolj zadaj, vsled česar sta tudi hoja in tek žene bolj nesigurna. To so glavne anatomske razlike. Tem se pridružujejo še fiziologične, in sicer: 1. v mišicah in 2. v krvi in krvnem obtoku. Mišice žene so krajše in tanjše. Je torej razumljivo, da ženska mišica ne more izvesti onega dela kakor moška. Žena ima dalje v krvi manj rdečih krvnih telesc kakor mož, in sicer za en milijon manj. (Mož jih ima okoli pet milijonov.) To je vzrok, da se pri ženi lažje razvije zlasti med 14.—24. letom bolezen imenovana kloroza, t. j. bledica, na kateri boleha v večjih mestih vsaka tretja ali četrta žena. Torej tudi iz fiziologičnega stališča pridemo do zahteve po posebni ženski telovadbi.

Do tega nazora moramo priti še, če gledamo žensko telovadbo z estetičnega stališča, s stališča lepote. Telovadba nima namena delati iz žen mišičastih možakarjev. Mož naj ostane mož, a žena ostani žena! Dr. Sargeant pravi: Čim nižji je pleme, tem manjša je razlika med možem in ženo. Pri Indi'ancih razločimo težko moža od žene. Kolika razlika je pa pri belem plemenu! Telesno vzgojo žen moramo spraviti v tak tir, da obdrži, oziroma še poveča razliko od moža; moška telovadba goji zdravje in silo, ženska telesna vzgoja naj vodi do zdravja in krasa! Če hočemo to doseči, moramo delati veliko razliko med moško in žensko telovadbo.

Treba pa je te razlike tudi s stališča etičnega, нравnega. Ne spodobi se vse za ženo, kar ima mož! Prirojena spoštljivost do žena nam narekuje določene meje, čez katere ne smemo iti, da bi ne žalili, oziroma se ne doteknili čuta sramežljivosti oziroma čuta »ženskosti« naših učenk. Pozabiti ne smemo, da pomisleki proti ženski telovadbi še vedno niso izginili in da ne smemo poojstrovati teh pomislekov z neprimernimi vajami.

Do dvanajstega leta v izbiri telovadnih vaj ni delati med deklicami in dečki nobene razlike. Pač pa je treba upoštevati razliko v značaju!

Od te dobe navzgor pa se začena razlika v telovadbi. Ne smemo pozabiti, da se organi deklice v tej dobi začenjajo razvijati, da bi jo usposobili za njeno poznejšo materinsko dolžnost. Učitelj, ki na to pozabi, je kriv vsega, kar mora deklica radi tega v poznejši dobi trpeti. Žensko telo postaja težje in za gotove vaje nesposobno. Treba je torej voliti drugo pot.

Najizdatnejše in najprimernejše vaje za deklice so one, ki povzročajo delovanje pluč in srca in one, ki krepijo mišičevje na rokah, nogah in trebuhu. Glede poslednjega pravi znani italijanski fiziolog dr. Mosso: »V življenju pridejo težki trenutki, ko slabost teh mišic podaljšuje bolečine matere in ta slabost povzroča često smrt.« V teh besedah leži za starše pri vzgoji deklic velika odgovornost.

Veliko pazljivost pri ženski telovadbi je posvečati zlasti nanovo vstopajočim deklicam in ženam, ki pred tem še nikoli niso gojile telovadbe. Koliko žen in deklet opusti telovadnico, ker so morale vaditi vaje, ki so njihove moči presegle, torej vaje, ki so jim več škodile kakor pa koristile. Lahke proste vaje ob zvoku godbe ali petja, najrazličnejši, priprosti pa tudi sestavljeni telovadni plesi, s katerimi se

učenkam razgreje kri, lahke, vesele igre, pri katerih se od srca nasmejejo, na koncu kak znan ples, to so sredstva do lepe in uspešne telesne vzgoje. Pozneje šele, ko so se mišice privadile delovanju in gibanju, moremo posvetiti par minut tudi telovadnemu orodju, toda zelo oprezno, da bi mišic, nevajenih težkega dela, preveč ne utrudili. Ne smemo takoj izpočetka voliti vaj, ki vzamejo učenkam vso moč, da še tri dni potem ne morejo dvigniti rok. Zapomniti si je treba tudi, da telovadba doseže svojo popolnost le tedaj, če osveži ne samo telo, ampak osveži in razveseli tudi duha.

Prvi in glavni pogoj uspešnega poučevanja telovadbe je vedeti, zakaj telovadimo in kaj hočemo s telovadbo doseči. Če ve učitelj, da dekleta, ki so cel dan v tovarni, delavnici, v šoli ali pa doma, nimajo nobene priložnosti da bi jim kri po žilah nekoliko zavrela, če ve, kako blagodejno to vpliva na zdrav razvoj važnih organov, kako osveži celo telo, bode gotovo znal voliti vaje, ki ga privedejo do tega. In če ima pred očmi, da šibke, blede, slabokrvne ne morejo delati istih vaj kot zdrave in močne, si bo znal gotovo izbrati takih vaj, ki jim ne bodo škodovale.

Večina telovadnega orodja po naših telovadnicah je določena in izbrana za moža, zato to orodje ni primerno za ženo. Viseče telovadno orodje za ženo ni. Drugo stoječe orodje bi se dalo porabljalati tedaj, ako se tam vadijo vaje, ki odgovarjajo ženskemu telesnemu ustroju. Vaje na orodju naj se pa, če le mogoče, odlože za učenje v drugem letu!

Literatura: Dr. Sergeant: »Zdravi a sila.« — J. Čermák: Ženský tělocvik. — B. Šoukova: O povsechných rásadách ženského tělocviku. — R. Bólek: O technické části cvičení žen. — Ant. Šebánek: Ženski tělocvik.

Dom gospe matere Serafine.

Povest. Spisal dr. Ivan Pregelj.

I.

Iz zvonika uršulinskega samostana je bilo udarilo enajst. Razredi zunanje šole so zašumeli, prišlo je kakor nenadoma življenje v vso to tiho zgradbo, rahlo položeno ob rob mesta v prisojno, svežo na-

ravo, ki je silila pri vratih in zamreženih oknih v tihe, tlakovane hodnike, polne značilnih kuhinjskih duhov in sveže čistosti, v šolske sobe zunanje in notranje šole, v refektorij in posvetovalnico, v tiho kapelico k zamreženim korom, v zatohljst

perilnice, iz katere je hlapelo, v kuhinjo, kjer se je kuhalo za petdeset ljudi: za matere, sestre, kandidatinje in laikinje, za hlapce in dekle in najete posle. Vesela solnčna luč je opojno oblivala vso veliko zgradbo, da je podhrtevalo ozračje nad streho in se je svetloba odbijala od sten in okenskega stekla. Svetloba je silila v tihi dom po sili, od vseh strani, še v tiho zagrnjeno okno kdovekatere in kolike celice, v dom sestre Anaklete, tihe, skromne učenjakinje, ki ji je silno pešal vid in so ji bili prepovedali brati in je vendar brala, ker bi bila sicer umrla od žalosti in koprnjenja po knjigi. Zdaj jo je vzdramil zamolki šum zunanje šole in je vzdihnila, stopila k oknu, odgrnila zeleni zastor in se z neskončno bridkostjo ozrla nizdol preko dvorišča na vrt in njive za vrtom in na gozd za njivami. V vnete oči jo je zaskalelo in so ji pritekale solze. Bolečina ji je zarezala v živce, da jo je nekako sunilo od okna in je vzklila plaho:

»Sladki Jezus! Brez naočnikov sem pogledala v solnce!« V nekaki topi žalosti je sedla in iskala razmišljena na mizi in je otipala temnozeleno, v jeklo vpeto steklo in si je nataknila in dvignila glavo. V svitu dneva, ki je sijal skozi odgrnjeno okno, je bilo njeno blede, lepo lice nekako čudaško grozno pod temnim velikim steklom. Kakor bridkost je drhtelo krog drobnih ustnic, prehajalo v mehko vdanost, skrit smehljaj, ki je postajal vse očitnejši in se je zgubil v šepetu njenih ustnic:

»Saj ni videl doktor, sitnež sitni!«

V kletki nad oknom je zacvrkotal kanarček: cvik, cviiik, cviiik. Sestri Anakleti se je obraz povsem razjasnil, dvignila je svojo glavico in vprašala toplo, mehko:

»Za solnček si me zahvalil, kaj? Ti, ti, ubogi! Grda sem, kajne, grda. Tako malo solnčka privoščim tičku.«

Kanarček je skakljal s šibice na šibico, cvrkotal veselo, posluhnil šumu zunanje šole, šumu trideset dekljčjih grl, radosti tridesetih otroških src in zažvrgolel dolgo, ostro, opojno. Sredi njegovega petja je potrkalo na vrata celice. Sestra Anakleta se je zdrznila. Nekak nizki glas pred vrati je vprašal:

»Ali pa imate okno zagrnjeno, sestra Anakleta?«

Sestra Anakleta je zadrhtela ob vprašanju matere prefekte Konstantine in ni vedela, kaj bi rekla.

»Vi ste okno odgrnili! Takoj ga zagrnite!« je rekla prefekta pred vrati.

»Da, mati Konstantina!« je odgovorila vdano sestra Anakleta. Zunaj je zašumela rahla, drsajoča hoja matere prefekte, ki je šla po hodniku naprej in potrkala na vrata matere Ignacije, ki je bila pred tremi leti ohromela, da je ležala vsa živa in trpela strašne muke in bila vendar vesela in vedra in je »pletla« iz zore v mrak, iz mraka v zoro suknjice, srajčke, nogavičke in kožušček srčku Jezuščku. Mati Ignacija je »pletla«. Njena volna pa so bili rožni venci, ki jih je molila, njene muke, ki jih je trpela. In če je »šivala«, je pomenilo, da ni vzela sočnega jabolka, ki ji je bil priboljšek ali sladke limonade, ki bi ji ohladila ogenj postelje.

Mati prefekta je potrkala na njena vrata in vprašala:

»Mati Ignacija, gotovo še nisi popila malinovca.«

»Oh, mati prefekta,« je vzdihnila bolnica v celici, »čemu mi ga silite.«

»Takoj ga pij,« je velela mati Konstantina. Njena sovrstnica je bila mati Ignacija. Proti svoji navadi in proti predpisom jo je tikala prefekta.

»Že pijem,« je odgovorila bolnica. Mati Konstantina pa je šla dalje, prišla do stopnic in šla doli in po hodniku proti kuhinji...

Tisti hip je sestra Anakleta za zastrtim oknom povsila glavo. Ptiček je utihnil, nenadoma, kakor se je bil nenadoma oglasil. Šum zunanje šole je umolknil. Samo vrišč vrabcev je trgal tišino in klic petelinji na dvorišču. Daleč od mesta sem je prihajal zamolkel šum voz in ljudi. Sestra Anakleta je tiho žedela sama vase. Črte ob njenih sladkobridkih ustnicah so se bile bolešno raztegnile. Hipoma se je vrgla kvišku, zalomila z rokami in vzklila bolno, vdano:

»Ne, ne, Jezus sladki! Nočem biti nestrpna, nočem biti nevoljna. Nočem videti solnca. Zaradi Tebe, sladki, za »obvezo« na Tvojo rano ob senceh, kamor se Ti je zadrlo trnje!«

In sestra Anakleta je vdano pokleknila sredi sobe, zaprla oči pod temnimi naočniki in molila z obličjem dvignjenim, razvnetim, veselim, kakor da vidi...

Tisto minuto je stopila sestra učiteljica Elekta, razrednica tretjega razreda, med svoje učenke in ostrmela od strahu, da ji je sapa pošla in se je s težavo

še ujela za mizo. Po dolgih hodnikih in stopnicah iz svoje celice se je bila zakesnila. Učenke njene so s plahimi pogledi zrle nanjo. Ona sama pa je videla le eno: Tam je stal postaren gospod in ob njem gospa mati Serafina. In gospe matere obraz je bil žalosten, gospodov obraz pa je bil porogljivo prijazen.

»Par minut zamude, častita sestral Ni veliko. Ampak red! Izvolite začeti! Čas je zlato!«

Sestri Elekti so se orosile oči, s komaj slišnim glasom je zajecala:

»Prosim, gospod nadzornik!«

Gospa mati prednica se je naklonila nadzorniku. Deklice so se dvignile. Mati prednica je pogledala z žalostjo in pomilovanjem v obeh ubogo učiteljico sestro Elektro in zaprla vrata za seboj...

Tri četrt na poldne se je dvignil gospod nadzornik, pokimal sestri Elekti z glavo, se nasmehnil učenkam in šel. Takrat je šinila kakor omotica sestri Elekti v obraz. Naslonila je glavo na roke. Tih, plah mir je prekrilil vso šolo. Sredi iz tišine, je skoro zaplakal vprašujoč glas:

»Častita sestra Elekta, ali Vam je slabo?«

Sestra Elekta je sunkoma dvignila svojo glavo, drobno, blede lice z rdečimi pegami. Z očmi zbeganimi je gledala po svojih učenkah, ustnice so se ji gibale, solze so ji vrele v grlo, dušilo jo je. In zopet je vzdrhtel ljubeče prestrašeni glasek:

»Vi jočete, sestra Elekta!«

Sestra Elekta je jokala. Siloma je vstala izza mize. Lice se ji je skremžilo v prisiljen nasmeh. Pretrgano, sapo loveč je rekla:

»Moje mile! Danes sem Vas učila zadnjikrat!«

»O, sestra Elekta!« je zastokalo v razredu. Njo samo pa je obšla omotica, krčevita bolečina ji je stisnila osrčje. Nekaj ji je udarilo v grlo, dušeče, strašno. Krčevito naglo si je pritisnila ruto na usta. Tisti hip so se ji pošibile noge in se je sesedla za mizo. Droben curek krvi se ji je polil iz ust čez belo knjigo in se je onesvestila. Učenke so blazne od strahu in iznenadenja planile kvišku, zajokale bridko, strmele z nedolžnimi, široko odprtimi očmi...

A zunaj je bilo solnce, majevo solnce in je oblivalo vso veliko zgradbo uršulinskega samostana in sililo vsepovsod v tihe

samostanske hodnike, v tihe celice, v pokoj kapelice z zamreženim korom, v svežost spalnic in šum hladnega refektorija blizu kuhinje. In s stolpa cerkvenega je udarilo dvanajst, težko, temno, ne kakor v dan, kakor v polnoč, temno in žalostno...

II.

Odsev zelene barve je ležal na belem prtju, s katerim je bila pogrnjena dolga miza v refektoriju. Zunaj pred okni so stali mogočni javori, braneči solčni toploti do zidu in oken. Za mizo so se sede samostanke, obedovale tiho. Ni zaropotal krožnik, ni zazvenčal nož. Samo zaspani glas prelektorice matere Antonije se je lovil pod stropom. Vse je bilo kakor vedno in le obrazi samostank so bili za spoznanje bledejši, trudnejši. Stolica gospe matere prednice je bila še prazna. Vsem nam je bilo znano, kaj se je bilo zgodilo in čemu se je zamudila. Zdaj je vstopila. Mati prefekta je udarila na drobno zvonilo pred seboj. Prelektorica je prestala s čitanjem, obedujoče so se dvignile in se poklonile. Šele ko je gospa mati odmolila in sedla, je udarila mati Konstantina zopet na zvonilo in dala znamenje, da naj prelektorica nadaljuje. Tiha, mirna in visoka je bila stopila mati prednica na svoje mesto. V njenem podolgovatem, trpko odločnem obrazu z neskončno belim čelom pod temnim nadglavkom, ni bilo sence nemira, plašnosti. Bilo je kakor mramornato obličje z nežno kožo, da so skozi prosevale drobne modre žilice. Njene drobne, fine roke so bile prav tako razrite od drobnih modrih žilic. Sličila je v obraz in kretnji portretu na steni, neki veliki dobrotnici samostana, grofici s čudno tujim španskim naslovom. Gospa mati Serafina, v svojem petinštiridesetem letu že petič prednica samostana, je bila rojena za svoj posel. Njenemu nastopu se je klanjal sam vladika, ki je menil o njej, da bi mogla biti po dostojanstvu svojega obnašanja že davno opatinja. Takrat se je gospa mati prisiljeno nasmehnila in odvrnila:

»Presvetli! Naj se zgodi božja volja, tudi tako breme bi nosila.« Ali je bila ponosna, ali je koprnela po odlikovanju? Kdo je vedel. Nikoli se ni nobeni njenih podložnic posrečilo, da bi bila pogledala v dušo gospe matere, nikoli ni bilo nikakih intimnejših odnošajev med njo in drugimi. Druge matere in sestre so imele svoje do-

brine, svoje slabosti. Gospa mati Serafina ni imela ne očitnih dobrin, ne očitnih hib. In vendar ni bila nobena v samostanu bolj samostojna, bolj izrazita, v eni osebi dekla, gospodična, laikinja, sestra in mati. Kakor druge je imela svoje molitve, »opravke«, kakor druge si je odrekla sladko močnato jed in je bila isti čas nevoljna na sosedo mater prefekto, če jo je posnemala. Kakor druge je častila Jezusa s čudno nežno ljubeznijo, a včasih se je zdelo, da mu mati prednica vendar ne »plete« rada nogavičic in srajček in da ga tudi ne moli kot ženina izbranega, nego drugače, o vse drugače. Ni pela, a je ljubila petje, ni pritisnila na tipke pri harmoniju in so vendar vsi vedeli, da zna orglje in klavir, ni gojila rož in je vendar poznala vse božje in tuje cvetje. Ni se ukvarjala z oltarjem, a je vendar takoj opazila nesoglasje barv v šopku, ni učila in je razumela vse, vedela grajati odločno in pohvaliti spodbudno. Razumela je latinsko, govorila francosko in brala v italijanskem prevodu Kempčana: Hojo za Kristusom. Včasih se je zdelo, da je rahlo pristranska proti tej ali oni, da gotovega obnašanja ne trpi. A glej, prav z ono, o kateri so mislile tovarišice, da je strožja, je postala ljubeznivejša, posnela je očitno nalašč kretnjo, o kateri so nune mislile, da ji je nevšeč. Ni jim bila zaupnica, a ni jim bila niti stroga predstojnica. Nekako vse, mlajše in starejše so čutile isto čuvstvo do nje in kadar so govorile o njej, so jo imenovala zaupno »kralja«.

In kakor da si hoče zaslužiti čudni priimek, se je vedla gospa mati Serafina iz dne v dan še popolnejše, še izbranejše, da je bilo čudo čudno, kako ostro se je ločila od vseh drugih, s katerimi je nosila isto obleko, jedla od iste mize, živela isto življenje.

Ta hip je udarila elegantno na zvono. Prelektorica, učiteljica matematike, je utihnila. Gospa mati se je z drobnimi ustnicami doteknila vina v čaši. Tih, polglasen: pomenek je zašumel v refektoriju, nemirna radovednost ženske narave je silila v izraz lica, v oči, ki so se ozirale po prednici. Tih, a vendar glasno dovolj, da jo je bilo slišati vse doli do line, kjer so podajale jedi iz kuhinje:

»Naša ljuba sestra Elekta je hudo zbolela.«

In kakor da ji je nekaka ljutost hotela siniti na obrazu, je dvignila belo roko in

si šla mimo čela, da bi prikrla svoje ganotje. Nato je z mirnim pogledom šla od sosedinj svojih matere prefekte Konstantine in matere ključarice Cirile vse doli do vratarice, temnopolte sestre Neže in gospodičen kandidatinj in laikinj, grofice gospodične Mercedes in vesele, živahne krčmarske hčerke gospodične Anke. Nato je kakor v premišljevanje zaprla oko, kakor da si hoče predočiti lica in duše svojih podložnic tovarišic. Kakor kraljica je sedela sredi svojih, samosvoja in vendar ne-svoja, gospodarica in vendar vsa skromna med skromnimi. In kakor da se je zapletel tih, neslišen, pogovor med njo in slednjo njih: Nekako zmedeno otroško se je nasmehnila mati Rafaela s svojo peščeno uro ob sebi, katero je jemala v cerkev in v posteljo in jo vsake pol ure točno obrnila. Sredi molitve se je znala zamisliti, rekla je čudno temno besedo, stavek čudno bajalne mistike: »Zakaj vsak zmaj ima devet glav, na vsaki glavi krono.« Mati Cirila, ključarica, je zamižala z levim očesom; tako iz navade, kakor da je sklonjena nad črno emajlirano urico, katere je znala popravljati in jih popravljala vneto, da je ure zamudila in zvonec preslišala. Mati Silvija je povesila oči, kakor da ugiplje. In res je ugibala. Učiteljici zgodovine ji je prišlo v spomin, da je povedala napačno letnico 1273 mesto 1237. Nemirno se je zgenila: kaj bodo mislile o meni učenke! Mati Antonija, učiteljica računstva, je ponavadi pisala s prstom dolge redove številke pred se in ugibala na pamet bilanco samostanskega premoženja. Živela je knjigo samostanskih računov, iz leta v leto je rastla v njej nekaka idealna skopost. Do bolečine se je razburjala ob misli na davkarje. Mati Gabrijele, gluha vrtnarica, je sredi tišine brez vse zveze zakričala v sosedo: »Seme je bilo kleno, pa zemlja ni za to, meni verujte, mati Antonija.« »Ah, kaj!« je odvrnila mati Antonija, kuharica, »take zemlje kot na našem vrtu, je nil! Poznam jaz zemljo.« Mati Antonija je bila debela, odločna, zelo posvetna nuna, zdrava, s kmetov doma, s težkega grunta. Dva snubca je imela v mladih letih. Eden se je skujal in drugega ni marala. Z bratom gospodarjem se je sprekla. Trikrat je šla k spovedi in se posvetovala in odločila, zahtevala svojo doto in jo prinesla samostanu in postala nuna. Njena posebna prijateljica je bila čudno močno raščena sestra Neža, Afričanka, skrbna samostan-

ska vratarica. Prve čase svoje službe je bila priča premnogege preplašenega obiska, ko je odprla porto, temnolica pod sneženo pečo. V teku tridesetih let je bila barva njenega lica nekako zbledela in njene nabrekle ustnice so se bile nekako osušile. Kljub svojim sedemdesetim letom je bila še vsa krepka, hitra, vedra, z belim polnim ozobjem izgovarjaje čudno-lastne zvoke in zloge. Gospo mater je častila kakor boginjo, tovarišice je ljubila živinsko vdano, lahkota ji je bilo prečuti ob bolnicah tri noči. Ko pa je zaspala, je ni vzbudil ne šum, ne ogenj. Ona ni »pletla« kakor so druge. Ni znala šteti. Takrat jo je potolažila tedanja mlada sestra, sedanja gospa mati. Vzela jo je k razpelu v kapelici. Vse temno razpeto telo Križanega ji je pokazala na starinskem razpelu in ji rekla: »Neža, to bodi Vaš opravek. Umivajte ga!« In od tedaj je sestra umivala svojega Jezusa s solzami in obilno molitvijo. Niže doli ob mizi je sedela sestra Engelberta, tiha, boječa, sama vase zaprta. Nekakšna bol ji je kalila samostansko življenje. Čutila se je tujko, ker je bila ena najrevnejših. Prav nič ni prinesla samostanu. Zato je vezla. Bila je spretna risarica metuljkov, vonjivih rožnih šopkov, tihih logov in sanjavoblaženih angelcev. Učenke so ji nosile barve in svinčnike in pismene znamke, ker je bila brez znank, ki bi jo obiskovale. Imela je nekeje v bližini mesta sestro z otroci in surovim možem, in je nosila poleg svoje žalosti še bridkost svoje sestre, kateri ni mogla pomagati. Čudaška, sama zase je bila sestra Ljudmila, učiteljica petja. Nikoli se ni smejala. Ko pa je sedela za orgljami, se ji je obrazek razvnel, z odprtimi ustnicami je dvignila glavico, ko da pije melodijo kovinastih piščali. Tudi ona je bila revnega stanu, a očitvidno ni niti mislila na to. Prazna sta bila sedeža sester Elekte in Anaklete. Stol matere Ignacije je bila že davno zasedla druga. Tako gotovo je bilo, da ga Ignacija ne bo več zasedla. Prav ob robu mize sta si sedeli nasproti gospodični kandidatinji Mercedes in Anka. Mercedes ošabno samosvoja, Anka zadržano vedra, cvet, ki je rasel v solncu, smehu in veselju. In vendar je Anka mnogokrat jokala. Vselej, kadar je imela obisk. Jokala je, ker so hodili domači k njej, naj izstopi, in z grožnjami, da ji ne bodo pustili vzeti nunskega habita.

Gospa mati Serafina se je za hip iz-

gubila v svojih mislih. S toplo ljubeznijo se je zagledala preko dolge mize v ostrorezani aristokratski profil grofice Mercedes. Kakor da je zaslutila prodirni pogled sivih Konstantininih oči na sebi, se je obrnila hitro k materi prefekti in ravnateljici samostanske šole in rekla mirno, a hladno:

»Mati prefekta, ali ne mislite, da posedamo predolgo za mizo?« Mati prefekta je jecaje povescila oči. Vsakomur je mogla gledati v oči in da vidi skozi zid, so govorile učiteljice o njej. Pred prednico ni vzdržala. Tem manj sedaj, ker se je čutila krivo. Nadzornik je bil prišel in nje, ravnateljice niso našli takoj. Obiskovala je svoje bolne »učne moči«. A zdelo se ji je, da to ni noben izgovor in se ni opravičevala . . .

Mehko in vendar nepričakovano, ostro je jeknilo zvonilce. Obed je bil končan . . .

III.

Gospa mati Serafina se je dvignila s svojega klečalnika pred slonokoščeno soho sv. Angele na oltarčku in veliko sliko sv. Uršule na zidu nad oltarčkom. Tiho je gibala z ustnicami in se pokrižala z latinskim znamenjem križa. Še sama v svoji molitvi je bila dostojanstvena in umerjeno elegantna, kakor rojena za svilo in ponos. Izvlekla je drobno urico, jo zateknila v obleko in stopila iz svoje celice v dolg hodnik ob oknu, ki ga je zaslanjal oltar v podobi lurske dupline z visokovzravnanim kipom Brezmadežne, vse bele, modro pasane, z rožnim vencem med sklenjenimi rokami. Gospa prednica je stopila k oltarčku, se doteknila zrelega lilijinega cveta in se je osul. Ona sama pa je za hip zastrmela bolno, žalostno navzgor v lice Presladke, se čudno tiho nasmehnila, obrnila sunkoma in šla po hodniku.

Pred celico bolne matere Ignacije je postala, poslušnila. Tožč glas hrome bolnice je bilo čuti:

»Oh, kaj naj Ti še pletem, sladko detece božje. Srajček imaš petsto, trideset sto nogavičk, šestnajsto rokavičk, peinpdeset suknjic . . .«

Gospa mati Serafina se je nekako porgljiivo dobrodušno nasmehnila, pritísnila za kljuko in vstopila. Obraz se ji je čudno nervozno podaljšal. V sobi revmatične bolnice je zaudarjalo po ostrem človeškem vonju.

»Gospa mati!« je vzkliknila bolnica skoro boječe.

»Obiskala sem Vas, mati Ignacija,« je rekla prednica in vstopila k oknu in ga odprla. »Kako da Vam še niso prezračili?«

»O, gospa mati,« je ponovila bolnica. Kakor mlad otrok je bila plašna in v zadregi. Prednica je stopila k njeni postelji.

»Ali bi kaj radi, mati Ignacija?«

»Bi rada, bi, če bi smela želeli!« je odvrnila bolnica. »Umrla bi že rada in kmalu! Tako sem v nadlego.«

Solze so ji blisnile v obeh.

»Vsi imamo svoje križe,« je rekla slovesno hladno mati rednica. Kakor da ni zadovoljna s preprosto bolnično besedo, je zvenela njena beseda. Ni dobro dela materi Ignaciji, ki se je še bolj zmedla in jecljala:

»O, saj ne tožim, verujte, gospa mati!«

Kakor da je ni slišala, je rekla prednica:

»Mati prefekta toži, da se branite pri-boljškov. To mi ni všeč, mati Ignacija.«

Bolnica se je kakor opravičevala:

»Saj vem, gospa mati, saj vem... Pa ni treba, nič ni treba... nadlega... umrla bi.« —

Bolnica ni skoro niti opazila, da je prednica stopila k vratom, jih odprla in šla ven. Čuden, znan ji plemenit vonj ji je segel v nos. Poznala ga je in je šepetala:

»Kakor za kraljico, vonj rož, vonj lilij.«
Gospa prednica je šla dalje in stopila v celico sestre Anaklete. Sestra Anakleta je stala ob zagrnjenem oknu. Lice je pritis-kala tesno ob zagrinjalo, žejna solnca, bar-ev in božjega dne. Njene misli so bile žalostne. Bila je minuta tope bridkosti v nje-ni duši, minuta silnega hrepenenja po luči: In če ne smem gledati ne solnca ne dne, naj oslepim, naj oslepim popolnoma.

»Vi jočete, sestra Anakleta!« je rekla glasno in vendar umerjeno obžalujoče gos-pa prednica. Sestra Anakleta se je obr-nila mirno.

»O, saj ne jočem, gospa mati.«

Stopila je prednici naproti in ji polju-bila roko. Potem je obstala pred njo, s po-vešeno glavo in svojima mogočnima ste-kloma pred očmi na rahlo krivem nosu. Kanarček ob oknu je bolno zacvrkotal in zategnjeno: cviiik.

»Kako Vam je?« je vprašala prednica. »Ali je že bil zdravnik pri Vas?«

»Bil, gospa mati. On pravi —« Glas ji je zastal.

»Kaj pravi gospod doktor?« je vpra-sala prednica odločno.

»Da ni bolje, gospa mati.«

»Zares,« je vzrastel prednici glas. »A temu ste sami krivi, sestra Anakleta! Okno odgrinjate!«

Tiha je stala sestra Anakleta pred njo. V srcu ji je bilo tesno: Če bi Vi vedeli gospa mati, kako je to, brez solnca, brez dneva... o, o, o! Kdo pa ve, kako sivim v tej temi! Tako je mislila in ni rekla nič.

In vendar je rekla prednica, kakor da je razumela njene misli:

»Sestra Anakleta, svet ni tako lep, kakor ga gledamo v duhu.«

Rahlo je vzbrnelo osrčje sestre Ana-klete in je rekla ginjena:

»O, saj vem, gospa mati! A je težko in včasih —« Solze so ji začele polzeti izpod velikih, okroglih stekel, vpetih v svetlo jeklo.

»Samo zvečer, ko je že solnce utonilo, ljuba sestra!« je rekla prednica. »Ne igrajte se. Znali bi popolnoma oslepeti.«

»Da, samo zvečer, gospa mati.«

Zopet se je sestra Anakleta sklonila po roki gospe matere Serafine. Ta je roko umaknila, kakor da se boji, da ji ne bi ka-nila solza iz polumesnih oči nanjo...

Tiho so se zaprle duri za njo. Šla je dalje in vstopila v celico sestre Elekte. Tiha, solnčna sobica, polna vrtnega vzduha in svežega borovega vonja je bila celica bolne sestre Elekte. Od dneva, ko se je bila sestra Elekta zgrudila v šoli in bruhnila kri, si je sicer nekoliko opomogla. Mogla je hoditi, se kretati, a bila je tako silno slaba, da je bila po kratki šetnji na vrt do Marijine dupline in nazaj neskončno utrujena in ni mogla od trudnosti spati. »Vse je odreklo,« je tožila. Žlica v njenih rokah se je tresla in veliki križ, s katerim se je ukvarjala kakor druge iz neke svete navade, jo je težil in je vzdihnila zdaj in zdaj: »Sladko breme, sladki trud!« Križ pa, ki je ležal bridkejši na srcu, je bila to-pa žalost:

»Nič več ne bom učila, ne bom videla svojih milih malih.« Ta hip je sestra Elekta sanjala. S pol odprtimi ustnicami je strmela pri oknu v motne višnjeve obrise daljnih gorā. Tam za tistimi gorami nekje se je bila rodila. Do teh zadnjih, bridkih časov ni mislila na tiste hribe. Vse njene misli so bile pri njenem opravku, v šoli. Zdaj pa je gledala v nemi zamišljenosti te kraje in čustvovala: »Iz gorā sem doma.

Kako je le-to, da sem tako mehka, tako smešno slaba —

Sredi tega čuvstvovanja jo je vzdramila gospa mati Serafina:

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na vekomaj, amen!« je odvrnila sestra Elekta. V blede lice ji je šinila bolna rdečica. Drobna, nezatna je bila poleg visoke prednice. Mehko je rekla gospa mati Serafina:

»Tako, tako! Veliko boljši ste, sestra, veliko boljši.« Sestra Elekta se je nasmehnila:

»O, gospa mati! A za šolo sem še vedno preslaba.«

»Da, za šolo še niste dovolj krepki,« je dejala čutno pomilovalno gospa mati. »A šoli je še čas, ljuba sestra, še čas.«

»Hudo se mi toži po njej,« je vzdihnila sestra Elekta. Tih hropeč kašelj ji je zalil prsi, komaj slišen je bil njen glas. V njenem bolno cvetočem licu pod belo nunsko pečo je podrhtevalo v nervoznem joku, težko zadrževanem. Oči gospe matere Serafine so se bile kakor vsesale v rdeče pege Elektinega lica. Kakor razmišljena je rekla:

»Da, naša najboljša učiteljica ste.«

Vidna radost je zasijala na bolničnem obrazu. Skromno je sklonila glavo in jecljala:

»Da bi le še ... le ozdravela ... to bi se šele potrudila ... O! Tako lepo je učiti.«

»Lepo!« je odvrnila skoro hladno prednica, a pristavila koj nato mehkeje, topleje:

»Le pogum, sestra in veselje in nič mračnih misli.«

»Da, da, nič mračnih misli —,« je govorila sestra Elekta ponavljaše kakor otroci.

»In le nič nikar nobenega razburjenja, sestra Elekta!«

»Ne, nič razburjenja.« —

Gospa mati Serafina je pustila sestro Elektro samo, nepotolaženo, drgetajočo:

»Nočem mračnih misli, nočem razburjenja. Jaz hočem biti zdrava, Jezus, ljubi Jezus, zdrava!«

Gospa mati Serafina je obstala za hip pred vrati; kakor da premišlja. Nato je stopila k bližnjemu oknu. Doli na samostanski vrt je videla. Sredi bujnih paradižnih nasadov je kretala gospodična kandidatinja grofica Mercedes. Zdajpazdaj se je pripognila za pordevajočim paradižnim sadom.

Njene lepe, bele roke so sinile, njeno vitko, gibko telo se je začrtalo na obilo nagubanem krilu. Potem je zopet stala visokovzravnana, kakor preplašena. Ali je poslušnila glasu iz dalje, od kdove kje? Ali je zastrmela sama vase ob misli, tajni, njej edini znani? Ob ljubezni iz dni, ki so bili še nedaleč?

»Grofici Mercedes . . . do smrti nesrečni Viljem!«

Gospe materi Serafini so se oči čudovito razvnele, materinska ljubezen ji je sinila na licu.

Takrat je gospodična Mercedes dvignila svoj obraz. Nevoljno se ji je razvleklo lice, ko je videla opazujočo jo prednico. Gospa mati Serafina pa kakor da ni videla njene nevolje. Pokimala je z glavo in se nasmehnila. Toplo, prisrčno je zašepetala:

»Mercedes!«

IV.

Gospa mati Serafina je vročila sestri Ljudmili nekam zavaljeno pismo. S koncem svojih dolgih, finih prstov ga ji je prožila. V njenih očeh je sinil nekako pomilovalno zaničljiv izraz; sestra Ljudmila ga je opazila in razumela. Z nervozno naglico je zateknila pismo v široki rokav. Njeno lice je posinelo nad bledoto šlaraste peče. Trudna je šla v svojo celico, zdelo se je, da se bo zgrudila na stopnicah in da tava po hodniku kakor mesečna.

Sestri Ljudmili se je bilo tiste dni prej trikrat zapored sanjalo, da brodi v vrtu belih rož. Čudni cvetovi, tenki ko trsje, opolzko gibki, čudno rezko vonjivi, rastoči iz skrivnostno mokrotnih, opolzkih tal. Sestra Ljudmila je verovala v sanje in je vedela, da je pomenilo smrt. Preden je razgrnila pismo, je vedela: brat ji piše, čudni človek, vinski in prešičji prekupec v surovo obmetani hiši nekje ob hrvaški meji, surov z ženo, drobno, črnooko, ko plamen vzkipljivo in jezično, trd z otroci, umazanimi do oči, robot v besedi z domačimi in sosedi. Piše ji, da je mati umrla, pred tednom, mesecem, morda že pol letom. Slučajno se je domislil, da je treba sestri nuni to sporočiti. Tri dni je vlačil v mastni listnici pismeni list z ovitkom, v osušeni tintnik je nalil vinskega kisa, premešal in pisal. Zato zaudarja pismo gnusno po kisu in obrabljeni listnici, da se ga je gospa mati komaj s koncem prstov dotaknila.

Sestra Ljudmila je odprla svojo celico. Tih, po rezedi in azalejah zaudarjajoč

pokoj ji je dahnil naproti. Sestra Ljudmila je mukoma dvignila svoje blede obličje in je videla križano telo svojega Ženina na steni in je zdrknila na kolena pred razpelom. Pokrila si je oči in molila dolgo. Ko je dvignila obraz, so bile njene trepalnice kakor vnete, toda bledest njenih lic je bila izgubljena in umirilo se je bilo ob njenih uporno trpkih ustnicah, ki so bile ohranile ta otroški trpki izraz njene štirinajstletne mladosti vse do te dobe njenega tridesetletnega samostanskega življenja. Rahlo je kinknila s kolenom pred Križanim in zašepetala:

»Kakor hočeš, prijatelj moj, moj Ženin! Ljuba mi je radost, ljuba bolest iz Tvojih rok!«

Segla je v rokav in razgrnila pismo. Strašna roka. Vegaste črke, nobenih ločilnih znamenj. Sestra Ljudmila je položila pismo razgrnjeno na okensko polico in je brala in doznala, da je brat bolno mater poslal v bolnišnico, ker je bila »že presitna in ji nobeden ni znal prav streči.« Naj jo gre v bolnišnico obiskat, če more.

Sestra Ljudmila si je pokrila obličje z rokami in zastokala:

»Ta človek, v bolnišnico jo je poslal. Uboga mati!«

Vse telo ji je začelo drgetati, težke solze so ji navrele v oči in zdrkale po belem licu. Strmela je skozi okno v nekako trdo točko in čustvovala: »Uboga mati! Tolikrat si tožila, da bi že rada umrla in naj te puste v miru doma in Te niso. V mesto so Te poslali. V kmetskem vozu Te vlekli na vlak, potisnili v voz in Te polmrtvo oddali v bolnico za mestom. Tam ležiš teden, morda že dva, tri tedne, blizu mene, ki nisem nič vedela. Mati! Koj, koj pojdem k Tebi, prosila bom —«

Sočutno ji je legla neka roka na rame. Sunkoma se je obrnila. Sestra Engelberta je stala za njo in dejala tiho:

»Sestra Ljudmila, gojenke so zbrane in čakajo na pevsko vajo.«

Sestra Ljudmila je planila:

»Moj Bog, čakajo!«

Sestra Engelberta je rekla vprašajoče: »Mati so Ti umrli, Ana?«

»Ne, v bolnišnici leže,« je odvrnila sestra Ljudmila, »obiskala bi jih rada. Ali me boš spremila, ti, Pepa?«

»Bom, Ana!«

»Pojdive,« je dahnila sestra Ljudmila. Roko v roki sta stopile iz celice. Videla ju je gospa mati, ko sta se držale za roko in ju je pogledala ostro. Oni sta se izpustili.

»Zamudila sem se —,« je zajecjlala sestra Ljudmila. Gospa mati je molče prikimala. Zardeli od zadrege sta stopili prijateljici v sobo za petje. Hip pozneje je napolnila sobo polglasna, sanjava melodija. Melodijo je bila postavila sestra Ljudmila, besede je bila zložila sestra Engelberta. Tihe, sladke besede, dihaajoče sladko tajno samostanske sreče in bridkosti, izliv ljubečega srca materi križanega Ženina:

»Kako bi mogla po tej poti
in da bi k tebi ne prišla,
ki si od blažene mladosti
kraljica mojega srca . . .«

Naslednji dan je obiskala sestra Ljudmila v spremstvu prijateljice Engelberte mestno bolnišnico. Našla je mater v mrtvašnici. Prejšni dan je bila umrla na operaciji. Bleda, brez solz je privedla sestra Engelberta tovarišico v samostan. Sestra Ljudmila je šla v kapelico in premolila v njej tri ure. Zvečer pri večerji je bila mirna. Nekak sladkootožen mir je dihal iz lic. Kakor zamišljena je rekla polglasno:

»Bridkost si dal! Hvala prijatelj, ljubi Ženin!«

Drugi dan je bil njen god. Prijateljica Engelberta ji je poklonila drobno pesem za dar. Skupaj sta jo brale. In ko sta prebrale zadnjo kitico, sta se razjokale in ponavljale zadnje stihe:

»... o mati!

Domov je srce zahotelo,

Gospod je zdaj tvoja sladkost,
o, mati!«

(Dalje.)

Stališče žene v Jugoslaviji.

I. K.

Kultura človeške družbe in posameznih narodov se more meriti po tem, kakšno stališče zavzema v njej oziroma v njih žena. Kakor presega krščanska kultura vse druge kulture, tako presega stali-

šče, ki ga zavzema v njej žena, stališče, ki ga je le-ta zavzemala in ga še zavzema n. pr. med budisti, mohamedanci in pogani. Prav to velja o zapadni in vzhodni kulturi: kakor velik je razloček med eno in

drugo, tako velik je tudi razloček med stališčem žene tod in tam. Še več: tudi med zapadnimi narodi samimi je opazati, da čim svežjši, zdravejši so telesno in duševno, tem večja, globlja je njihova kultura in tem višje stališče, tem večje spoštovanje vživa pri njih žena. V Angliji, Ameriki in Skandinaviji zavzemajo žene med vsemi narodi na svetu najodličnejše mesto tako v družini kakor tudi v javnem življenju.

Ta pojav je povsem naraven. Čim više se dviga kultura, tembolj izgublja vrednost surova sila, ki je vtelešena v moškem, tem večjo dobivajo intelektualne in etične vrednote, katerih nositelj je človek kot tak, torej tudi ženska. In kar je glavno: moške in ženske umske in npravne moči so različne, neistovetne, vsaka zase nepopolne in šele oboje skupaj dajejo lepo, dovršeno celoto. Iz tega je jasno, zakaj narodi, čim više se dvigajo v kulturi, tembolj spoštujejo in cenijo ženo, tembolj skušajo osvoboditi njene moči in jih dovesti v službo splošnosti.

Ko smo si to predočili, vprašajmo, kakšno stališče je zavzemala doslej žena med Jugoslovani? Najviše vsekakor med Slovenci — najzapadnejšim med jugoslovanskimi plemeni, dasi seveda tudi tu niti izdaleka tako uglednega, kakor med kulturno na višku stoječimi Čehi. Že med Hrvati pa se pozna vpliv vzhoda. Že istrski kmet pravi, če omeni tujcu svojo ženo: »Oprostite,« kakor bi izustil kako nespoodobno besedo. Pri Hrvatih in Srbih, v katerih živi sicer toliko pravega viteštva in idealnega poleta, žena doslej ni vživala tistega priznanja in veljave, ki jo je v toliki meri zaslužila. Posebno težka je bila usoda črnogorske žene, to je žene tistega plemena, čegar obstanek se je dolga stotletja opiral edino-le na pest, na orožje. Nasprotno pa vživa žena med Bolgari, ki so se navzlic pravoslavju najtesneje oklenili zapadne kulture, veliko spoštovanje in skoraj popolno enakopravnost. To je pač najlepša poteza v bolgarskem narodnem značaju, ki bi bila zagotovila Bolgarom med Jugoslovani in kulturnimi narodi sploh odlično mesto, ako ne bi bili podlegli drugim manj lepim lastnostim svojega plemena.

Veliki angleški socialni reformator Ruskin je na javnem predavanju izrekel trditev, da noben mož na zemlji ni postal velik v pravem pomenu besede, da noben

ni prav živel, katerega ni očistila ženska ljubezen, katerega ni okrepilo žensko junaštvo, katerega ni vodila ženska blagost. Sam o sebi je rekel, da se ima za vse duševno bogastvo zahvaliti svoji materi. Prav to je priznal o sebi Napoleon I. in premnogi drugi veliki možje. Kar velja o posameznikih, velja v polni meri tudi o celih narodih, saj je narod le vsota posameznikov in je celota taka, kakoršni so posamezniki, ki jo tvorijo. Ako smo torej Jugoslovani, posebno Srbi in Slovenci, skozi toliko stoletij suženjstva in vsakojakega gorja ohranili toliko vrlin, toliko zdrave notranje sile in odpora, da nam je kulturni svet v sedanji odločilni uri priznal pravico do svobode in samostojnosti, potem se imamo za to gotovo v prvi vrsti zahvaliti našim blagim, da samopozabe požrtvovalnim ženam in materam.

Sedaj, ko se je tudi za Jugoslovane — tako trdno upamo¹ — končala velika, a strašna in krvava junaška doba in se začela za nas klasična doba duševnega in gospodarskega razvoja, — sedaj mora tudi žena dobiti pri nas tisto častno mesto, ki ji gre v kulturnem narodu kot enemu prvih kulturnih činiteljev.

Kar tiče Slovenije, so se že vse tri politične stranke: V. L. S., J. D. S. in S. D. S. izrekle za ženske politične pravice in polnopravnost v vsem javnem življenju. Na Hrvatskem je pa vladajoča hrvatsko-srbska koalicija še zadnje leto sprejela volilno reformo, ki je ženske od volilne pravice izključila. Opozicija je bila za žensko volilno pravico. Kakšno stališče zavzemajo v tem oziru srbske stranke, nam trenutno ni znano; ne dvomimo pa, da je tudi ondi dovolj mož, katerim razvoj časa z ozirom na ženo ni ostal tuj in ki vedo, da se decimirani Jugoslovani nikakor ne moremo odreči stotisočem kulturnih in gospodarskih moči, ki spe v ženskem delu naroda.

Vsekakor pa je častna naloga Slovencev, da tu prevzamejo vodstvo in med brati Srbi in Hrvati v imenu krščansko-kulturne, demokratične in narodne misli nastopijo za popolno politično in gospodarsko osvoboditev žene.

Z osvoboditvijo žene naj Jugoslovija venča svojo lastno osvoboditev in si dá svobodnico za vstop v kolo najkulturnejših narodov sveta.

¹ Članek je bil stavljen že za 1. števec »Slovenke«.

Zapiski.

Protestni shodi jugoslovanskega ženstva proti italijanski okupaciji in nasiljem na našem ozemlju so se vršili dne 2. t. m. v Ljubljani, Novem mestu, Zagrebu in Belgradu. Na vseh shodih se je zbralo in govorilo narodno ženstvo brez razlike političnega prepričanja. Na ljubljanskem shodu, ki mu je predsedovala gospa županja dr. Tavčarjeva, sta bila posebno znamenita govora gospe dr. Angele Piskernik o Koroški in zastopnice tržaških Slovenk (oba govora prinašamo na drugem mestu). V Novem mestu je govorila gdč. Cilka Krekova. V Zagrebu je bila glavna govornica gospa dr. Smrekar, v Belgradu pa tržaška Slovenka gospa Gromova. Govori izidejo v posebni knjižici. Na vseh štirih shodih so sprejeli resolucijo, ki se je odposlala v Pariz in razen tega pismo na hčerko predsednika Wilsona s prošnjo, naj pri svojem očetu podpira stvar Jugoslovanov. Resolucija se glasi:

Jugoslovansko ženstvo, brez razlike strankinega pripadništva, zbrano 2. marca 1919 na skupščinah v Belgradu, Zagrebu, Ljubljani in Novem mestu, kar najbolj odločno protestira proti nasilni italijanski okupaciji naše slovenske zemlje v Dalmaciji, na Reki, v Istri in Trstu, na Goriškem, Kranjskem in Koroškem, zemlje, na kateri žive Slovani že stoletja, kamor se je bil italijanski živelj le vrnil in kjer ni nikjer italijanske večine. Le goli imperialistični pohlep Italije hoče zadati smrtni udarec gospodarskemu in s tem kulturnemu razvoju Hrvatske in Slovenije. Poleg ogromnega števila Hrvatov hoče podjarmiti in pognati v narodno smrt več kakor eno četrtino slovenskega plemena. Kali za nove vojske bodo pognale iz nasilne prisvojitve slovenskega ozemlja, ker poldrug milijon Slovencev ne bo mirno in vdano prenašalo izgube četrtine svoje celote. Bohotno se bo razvil na tem ozemlju iredentizem, ki je še vedno in povsod pritiral do odločitve z orožjem. Ves kulturni svet pozivljamo, da nam pomaga preprečiti še v zadnjem trenutku bridko krivico, ki jo hoče zadati italijanski imperializem jugoslovanskemu narodu, ki se je pravkar otresel nemškega, madjarskega in turškega jarma. Z nami je pravica, izvijmo krvniku orožje, s katerim jo hoče zadaviti! Rotimo zastopnike vseh narodov na mirovni konferenci, da ne odnehajo od načel pravičnosti in samoodločbe. Svarimo jih, da

ne podpišejo s krivičnim mirom ponovno tragedije jugoslovanske žene: Roditi deco, ki naj že v materinem telesu prejme kal narodne osvete ter naj naposled pogine v krvi in ognju.

Sklep Zveze Orlov o ženski telovadbi. Na zadnjem občnem zboru Orlovske organizacije so sprejeli glede ženske telovadbe naslednjo resolucijo: 1. O. Z. se izreka za žensko telovadbo. Vpelje naj se po krajih, kjer dekleta veliko sede po tovarnah ali pa po pisarnah. 2. Ženska telovadba bodi od moške ločena. Vaditeljice naj bodo ženske. Ženska telovadba se prilagodi ženskemu poklicu in smotru, z njo se pospešuj dosega krščanskega ženskega ideala v zdravstvenem, nravnem, verskem in družabnem zmislu.

O dekljskih nadaljevalnih šolah in še kaj. Učiteljica z Dolenjskega nam piše: Malone hkrati sem dobila v roke obe številki »Slovenke«. V 1. številki piše S. T. o ženskih nadaljevalnih šolah. Tu razvite misli me silijo deloma k ugovoru. — V času, ko se material posameznih znanosti množi ter se vsled tega uvaja vsestranska specializacija, ni mogoče posamezniku vsega temeljito obvladati. Če se komu naloži več del, mu mine končno veselje do vseh, ker življenska moč se ohrani le v zmernosti zdrava. Ako so učiteljice med tednom preobložene z učnimi urami, tedaj potrebujejo v nedeljo oddiha in počitka kakor vsaka delavka. Sicer bi pa nedeljski izprehodi nudili kmetskim dekletom premalo teoretičnega in praktičnega znanja, da bi bila zahteva po njih nujna. Lepe slike, spomeniki so na kmetih redki; lepo urejen in zanemarjen dom pa si znajo ogledati same — treba jih je le opozoriti nanj. Razlaga prirodnih sil in naravnih čud pa bo našla v šoli dostikrat več zbranega duha, kakor v naravi, pa tudi učiteljica lahko tam mirneje in smotreneje poučuje kakor tu. Če se pa pokaže potreba po smotrenem znanstvenem opazovanju, se pač priredi izlet, ali pa se dajo navodila za samostojno opazovanje. Pač drug smisel imajo izprehodi na geologični, geografski, zgodovinski ali prirodnoznanjski podlagi. Tako poučevanje pa menda ne bo toliko sodilo v nadaljevalne, temveč v meščanske šole. Želja po teh je upravičena in nje udejstvovanje bo rodilo blagoslov in odstranilo marsikatero nedostatke v ženski vzgoji. Zgolj gospodinjska veda ne uteši lačne in žejne duše. Prav je, da se pri reformi šol posveča gospodinjstvu večja pozornost kakor

prej, vendar se pri tem ne sme omalovaževati višja intelektualna izobrazba ženstva. V času, ko je velik del ženstva primoran, da si išče pridobitnih poklicev, se mu mora dati poleg strokovne kar mogoče visoka splošna izobrazba, ki mu omogoči, zavedno poseči v socialno življenje in smotreno izrabiti volilno pravico. Splošne gospod. vednosti naj si prisvoji vsako dekletko, popolnost v tej stroki pa naj si skušajo pridobiti tiste, ki se hočejo izključno posvetiti gospodinjstvu. Z načeli g. Vedernjaka v 2. številki »Slovenke« pa popolnoma soglašam, ker on ne generalizira posamezne stroke. — Umestno bi bilo, na učiteljskih obravnavati glavne panoge gospodinjstva, a celo zadnje leto posvetiti praktičnemu izvajanju — bi se reklo, premeniti smoter učiteljskega in vzgajati le učiteljice gospodinjstva. Ker pa, kakor uvodoma rečeno, eden ne more biti za vse, naj bi se ustanovljale gospodinjstvene šole in vzgajale učiteljice gospodinjstva. Učiteljicam umstvenih predmetov pa naj bi se dala še višja izobrazba v njihovi stroki in ugledila pot na vseučilišča. Vsakdo se izčrpa oziroma nazaduje, ako samo oddaja, a od nikoder ne prejema; zato so tudi učiteljstvu potrebne počitnice, da si pridobi novo znanje in osveži omtvneli duh. Ne kaže torej mu v kakršnikoli obliki kratiti tega prepotrebnege odmora.

Dolenjka.

Resnici na ljubo! Dne 15. februarja t. l. se je ustanovilo v Celju »Društvo slov. ženstva«, ki ima namen, podpirati dijaštvo, pomagati revnejšim dekletom, da se izšolajo in podobno. Prav je, da se je končno tudi mestno svobodomiselnostno ženstvo začelo organizirati; samo kadar javno nastopa, naj bo previdnejše, nego je bila neka gospa na ustanovnem shodu tega društva. V svojem govoru je namreč pozvala »požrtvovalne dame, naj bi se zavzele za naše kmetsko ženstvo, šle ven na deželo v kmetske hiše in jim govorile. Kajti naše kmetsko ženstvo še spi spanje neporojenca.« Gospa, tako pa ne! Dovolite samo nekaj vprašanj: Kdo je začel prvi pobirati podpise za Jugoslavijo — ali mestna ženska inteligenca ali pa me kmetska dekleta? Povem vam, da ste bili v mestu še v največjih dvomih, v tem ko smo me s trdnim prepričanjem že hitele za podpis iz vasi do vasi. Drugič: Kdo se je začel preje organizirati v svrhu vzgoje in izobrazbe — mestno ali kmetsko ženstvo? Vidite, ve ste si šele sedaj ustanovile svoje prvo društvo, a me kmetska dekleta imamo že po 10, 15 let svoje Marijine družbe, svoje glasilo »Bogoljub«, v katerega pridno dopisujemo. Seveda se bo morda marsikatera dama tu za-

ničljivo nasmehnila, češ: Taka pobožna društva, tak list! Toda, cenjene gospe, prav resno vam zagotavljam, da je npravna in socialna vzgoja in izobrazba, ki jo dajejo naše Marijine družbe in njih glasilo našemu ženskemu naraščanju, neprimerno globlja in zanesljivejša, nego jo vživa povprečno mestno dekletko. A razen Marijinih družb imamo kmetska dekleta tu na štajerskem že precej let cveče »Dekliške zveze« in izobraževalna društva, kjer se izobražujemo v političnih, gospodarskih in socialnih vprašanjih, se urimo v govorništvu, gledališki umetnosti, petju; tu imamo bogate knjižnice, dnevne, strokovne in leposlovne liste. Kdor torej hoče priti učiti nas kmetsko ženstvo, mora že precej znati... In končno še to: Kdo pomlaja narod in kdo je za časa vojne nosil težja bremena, kdo storil več za naš obstoj — mestno ali kmetsko ženstvo? — Toliko se mi je zdelo potrebno poudariti resnici na pravici na ljubo!

Savinjka.

Umestna pravila. »Kolo jugoslovanskih žena« v Slatini si je dalo naslednja pravila: 1. Ljubimo in spoštujemo druga drugo. 2. Bodimo enakopravne, ne povišujemo se druga nad drugo, ne delajmo stanovskih razlik. 3. Ne delajmo razlike med Hrvati, Srbi in Slovenci, marveč bodimo samo sestre. 4. Bodimo iskrene, ne pretvarjajmo se, ne bodimo zlobne. 5. Podpirajmo druga drugo v delu za prosveto. 6. Prihajajmo redno na sestanke. 7. Vzajemno in složno pomagajmo revežem in sirotam. 8. Vsaka naj doma in na sestankih širi ljubezen in slogo. 9. Vsikdar govorimo samo v naši čisti materinščini. 10. Redno plačujemo članarino. (»Jug. Žena«.)

Žensko gibanje v Jugoslaviji se hitro razvija. Snujejo se nove organizacije in obnavljajo stare. Slovensko krščansko misleče ženstvo ustanavlja Slovensko Žensko Zvezo, v kateri se bodo združile vse naše dosedanje in nove ženske organizacije. Splošno žensko društvo svobodomiselnega slovenskega ženstva se tudi živahno giblje. Hrvatsko krščansko misleče ženstvo se zbira v »Hrv. kat. ženski zvezi«, ostale Hrvatice in Srbkinje se pa organizirajo v »Demokratskem udruženju jugoslovanskih žena«. Razen tega se med katoliškim in pravoslavnim ženstvom oživljajo prejšnja dobrodelna, socialna in izobraževalna društva, katerih imajo posebno Srbkinje zelo mnogo. V Delnicah se je ustanovilo »Kolo jugoslovanskih žena«, ki hoče zbirati ženstvo na narodno delo, širiti ljudsko prosveto, dvigati izobrazbo ženstva, vzgajati in varovati mladino po dovršenih ljudski šoli, širiti smisel

za socialno dolžnost nasproti otroku ter vršiti splošno karitativno delo. — Predavanja za ženske in o ženski se vrše po vseh večjih mestih in krajih Jugoslavije. In kar je posebno značilno: vsi jugoslovanski listi — tudi muslimanski — prinašajo resne članke in razprave o ženskem vprašanju, v katerih vsi brez izjeme priznavajo, da je največjega pomena za našo bodočnost, da se poslej tudi žena dvigne na čim višjo kulturno stopnjo in postane delaven član naroda.

Velik shod za žensko volilno pravico je 23. februarja 1919 priredilo v Zagrebu »Demokratsko združenje jugoslovanskih žena«, na katerem so govorile gospe: Zofka Kveder-Demetrović, Vimpulšek, Patrijarh, Korač, Iveković, Kernic-Peleš in Weiss. Zborovalke so sprejele naslednjo resolucijo: V času velikih narodnih in socialnih preobratov na vsem svetu, v času ko smo tudi mi Srbi, Hrvati in Slovenci doživeli svojo narodno osvoboditev in zedinjenje, zahtevamo tudi me žene, da se nam v naši jugoslovanski državi prizna državljanska enakopravnost, kajti ako vršimo vse dolžnosti, se nam morajo dati tudi pravice. Ženske smo s svojim delom dokazale, da moremo nositi na svojih ramah vsa bremena, ki jih je preje nosil za nas moški. Delale smo v tovarnah, uradih, šolah, v kmetski hiši in v uradniškem domu, skrbele in pridobivale, odgajale deco in stradale. Delale smo v karitativnih in kulturnih društvih, v stanovskih organizacijah, a sedaj, mislimo, je prišel čas, da soodločujemo o svoji usodi in usodi naših otrok, da pridemo v občinske, okrajne in županijske odbore ter državno veče kot enakopravne sodelavke naših mož. Zahtevamo, da se pokličejo ženske na vsa posvetovanja o izpremenci državne in avtonomne zakonodaje. Zahtevamo, da se ob bližnji preosnovi občinske volilne pravice da tudi nam aktivna in pasivna volilna pravica. Zahtevamo, da se pokličejo ženske še pred konstituanto k vsem važnejšim preuredbam naše državne in avtonomne uprave. Zahtevamo, da se pri razpisu prvih volitev v ustavotvorno skupščino žene ne pozabijo, kajti mirovale ne bomo, dokler ne dosežemo naših človeških pravic.

Slušateljice na zagrebškem vseučilišču so se organizirale v »Jugoslovanskem akademičnem ženskem klubu«.

Organizacija srednješolske mladine na Hrvatskem. Dijaštvo na hrvatskih srednjih šolah je organiziralo dijaške svete, ki se posvetujejo in stavijo potem pristojni oblasti primerne predloge o vseh stvareh, ki tičejo pouka in vsakojakih koristi dijaštva. Hrvatska

pokrajinska vlada je dijaške svete uradno priznala. V svojo osrednjo srednješolsko organizacijo je dijaštvo pozvalo tudi ženske zastopnice. Tudi dijaštvo na ženskih srednjih šolah se organizira. Kakor poročajo, imajo srednješolske organizacije najboljši vpliv: disciplina med dijaštvom se je zelo povzdignila, ravnatako učni uspehi. Dijaštvo — žensko in moško — se pridno udeležuje tudi dela za ljudsko prosveto, posebno s širjenjem pismenosti.

Kolo SHS sester v Zagrebu je v svoji seji 3. marca t. l. sklenilo, začeti akcijo za jugoslovanske prostovoljce, da se jim narod vsaj nekoliko oddolži za žrtve, ki so jih doprinašali za našo osvoboditev. Predvsem naj se takoj vrne premoženje vsem prostovoljcem, ki jim ga je bila zaplenila avstrijska oblast in se jim doslej še ni vrnilo. Društvo se bo zavzelo tudi za invalide ter za vdove in sirote prostovoljcev. Dopisi in vprašanja naj se pošiljajo na tajnico Kola g. Ženko Frangeš, Zagreb, Rokov perivoj 2.

Akcija muslimanskih učiteljic v Bosni. Muslimanske učiteljice v Sarajevu so začele veliko delo za povzdigo izobrazbe muslimanskega ženstva. To ženstvo je bilo vsled vojne in sedanjega preobrata razmer najbolj udarjeno, ker je bilo na vse to najmanj pripravljeno. Dočim si je znalo drugo ženstvo več ali manj pomagati z delom, je pa stala bedna muslimanka v svoji duševni zaostalosti, nesposobnosti za delo in nezvedenosti v socialnem življenju kakor ohromela sredi silnega vrveža. Ni vedela storiti drugega, nego stegniti roko po milodaru ali pa — prodati svoje telo, kar je za muslimanko nekaj nezaslišanega. Vse to je nagnilo muslimanske učiteljice, da so se zavzele za svoje bedne sestre: izdale so goreč poziv na muslimansko družbo, naj prispeva za otvoritev šole, v kateri bi se muslimansko ženstvo učilo brati in pisati, krojiti, šivati in veziti; tu naj bi se organiziralo žensko delo ter vnovčevanje izgotovljenih proizvodov. Muslimanski listi so ta poziv inteligentnih muslimank toplo pozdravili in pozvali vso muslimansko javnost, naj jih podpira. Odziv je bil velikodušen: Tekom dobrega meseca je došlo pripravljalnemu odboru 46.000 K v gotovini, razen tega mnogo blaga in več šivalnih strojev. Ta nepričakovani uspeh je nagnil voditeljice akcije, da so sestavile pravila za žensko društvo in sklicale ustanovni shod, ki se je vršil 3. marca v Sarajevu. Društvu je ime »Osvitanje«, a njegov namen duševna in materialna povzdiga muslimank. To hočejo doseči s prizadevanjem, da se odpravi pomanjkljivost verske in hišne

vzgoje, da se ohranijo dobri in odpravijo slabi običaji ter da se pobija razkošnost in brezposelnost; dalje s širjenjem pismenosti in znanja in končno z organiziranjem tkalskega in vezilskega dela, s šolo za krojenje in šivanje ter z ročnim delom. Gotovi proizvodi se bodo vnovčevali v korist društva. Za predsednico društva je bila izvoljena učiteljica Hasni-hanuma Berberović, za podpredsednico Munirehanuma Hrasnica. Šolo otvorijo v kratkem času

Razmere muslimanskih tkalk in vezilj v Sarajevu. Po sarajevskem »Slovenskem Jugu« posnemamo: V sarajevski državni tkalnici platna in vezelnici je približno 150 delavk muslimank; delavk drugih ver je le nekaj malega. Delo jemljejo delavke na dom in plačane so od kosa. Zaslужek jim je odmerjen tako, da morejo zaslužiti dnevno: vezilja 3 do 4 K, tkalka 5 K; odbivši nedelavne dneve morejo te delavke zaslužiti mesečno približno 100 K. To ob sedanjih razmerah ne zadostuje niti za suh kruh. Delo vezilj in tkalk je zelo naporno in zahteva spretnosti. Krivica, ki se godi tem delavkam, nam postane še bolj očita, ako primerjamo njihovo plačo s plačo, ki jo dobivajo tobačne delavke; le-te zaslužijo dnevno po 10 do 16 K, torej povprečno 13 K ali mesečno 400 K. Ako bi bilo tu zbranih 150 pravoslavni, katoličank ali židinj, ne bi te bede molče vleklo že leta in leta, marveč bi si bile že davno pomagale. Toda mohamedanke si ne morejo pomagati, ker jih vera in običaj strogo ločita od ostalega delavstva, ki prav nič ne ve za njihove razmere, kakor one ne za njegove. Vsaka organizacija med njimi je zaenkrat izključena, zato ostane edina nada na pravičnost uprave, ki je sedaj domača, ne tuja in mora sama ob sebi skrbeti za vse državljane enako skrbno in pravično. Več sarajevskih trgovcev je silno obogatelo od izdelkov teh muslimanskih delavk, a one stradajo, stradajo ter gube oči in moči za njihove žepe. — To so pač vnebovpijoče razmere in jugoslovansko ženstvo mora eno-dušno zaklicati: Pravico tudi muslimanki!

Za žensko enakopravnost v bančni službi. Društvo bančnih uradnikov v Zagrebu je v svojih zahtevah, ki jih je 5. marca t. l. stavilo bančnim ravnateljstvom pod pretnjo generalnega štrajka, navedlo tudi naslednjo točko: Zahtevamo popolno enakopravnost nameščencev obeh spolov, katero je razumeti tako, da se mora ob enakih razmerah in pod enakimi pogoji postopati nasproti ženskam ravno tako kakor nasproti moškim.

Splošno slovensko žensko društvo v Ljubljani, organizacija svobodomiselnega ženstva,

je imelo 23. februarja t. l. svoj občni zbor. Predsednica, ga. županja dr. Tavčarjeva, je v svojem govoru naglašala, da želi društvo raztegniti svoj delokrog na vse sloje ženstva, da bo delalo za ženske interese brez političnega ozadja: »žena mora delati za ženo, mehka roka naj se oklene žuljave«, le tako bo ženstvo doseglo pravice, ki mu gredo. — Glasom blagajniškega poročila je imelo društvo v minuli poslovni dobi 6074 K dohodkov in 5742 K stroškov. — Število odbornic so zvišale na 20 in izvolile za predsednico zopet gospo dr. Tavčarjevo, ki so jo izvolile tudi za častno članico društva. — Sprejelo so naslednje resolucije: za žensko aktivno in pasivno volilno pravico v vse zakonodajne zastope, okrožne, občinske in druge svete; zahtevajo žensko zastopstvo v vseh korporacijah, ki odločajo o šolskih, mladinskih, zdravstvenih, kulturnih, aprovizacijskih ter sploh javne blaginje tičočih se zadevah; zahtevajo izenačenje naslovov in plač ženskih državnih in zasebnih nastavljenk, uslužbenk in uradnic z moškimi; zahtevajo odpravo otroškega dela v obrtih, industriji in kmetijstvu ter odpravo nočnega ženskega dela; zahtevajo ženskih zastopnic pri porotnih sodiščih ter moderno, človekoljubno skrbstvo za vdove in sirote, za nezakonske matere in njih otroke; zahtevajo direktno aktivno ter tudi pasivno volilno pravico za ženske v trgovsko in obrtno zbornico; zahtevajo ženskih zastopnic v višjem šolskem svetu. — Za svoje glasilo smatra »Spl. slov. žensko društvo« »Jugoslovansko ženo«, ki jo v Zagrebu izdaja gospa Zofka Kveder-Demetović; društvo poziva na naročbo in sotrudištvo vse somišljenice ter na nabiranje prostovoljnih prispevkov za list.

»Jugoslovanska žena«, ženska revija, ki jo tretje leto v lastni založbi izdaja gospa Zofka Kveder-Demetović in katero je »Spl. slov. žensko društvo« sprejelo za svoje glasilo, izhaja enkrat na mesec na 40 straneh. Poleg člankov in razprav prinaša tudi beletristiko; slovenski prispevki so bili dosedaj bolj redko zastopani. Naročnina znaša letno 20 K, za premožnejše 30 K; razen tega naročnice pridno zbirajo prostovoljne prispevke za list. Urednica obeta, da bo začel list v kratkem izhajati na 80 do 100 straneh ter bo prinašal tudi umetniške priloge. Urejevan je list v zmernem svobodomiselnem duhu.

Državna posredovalnica za delo, podružnica za Ljubljano in okolico. V tednu od 16. do 22. marca 1919 je iskalo delo 191 moških in 62 ženskih delavnih moči. Delodajalci so iskali 243 moških in 40 ženskih delavnih moči.

Posredovanj se je izvršilo 77. Pri vseh podružnicah Državne posredovalnice za delo je od 1. januarja do 22. marca 1919 iskalo delo 3667 delavnih moči, delodajalci so pa iskali 3481 delavcev. Posredovanj se je izvršilo v tem času 791.

Podružnica državne posredovalnice za delo se je ustanovila v Mariboru za slovenski del Štajerske; posluje na Grajskem trgu št. 1.

Žensko gibanje v češko-slovaški republiki je v polnem tiru. Glasilo čeških katoliških žen je list »Žena«, ki izhaja vsak drugi četrtek v Kraljevem Gradcu. Izhajati je začel šele pred kratkim, izšle so dozdej tri številke. Obstojta pa že pravzaprav 10. leto, samo da se je poprej imenoval »Jutranka«. »Noče biti več, pa tudi ne manje, hoče biti žena v polnem, bogatem, blagoslovljenem smislu besede,« je geslo, ki stopa ž njim »Žena« v javnost. — V Olomucu izhaja glasilo čeških katoliških žen »Eva«. Dalje izhaja že drugo leto »Lipa«, tednik za umetnost in poezijo. »Ženske noviny« se imenuje glasilo socialno-demokratskih žen, političen in gospodarski tednik za izobrazbo žen. Dalje izhaja še list čeških žen in deklic »Ženski svet« od leta 1896. dalje. Agrarni list češko-slovaških žen je »Zvēstovani«. »Ženski obzor« je revija čeških žen. Izšla je šele prva številka. — V očigled skorajšnjih volitev po novem volilnem redu, po katerem imajo tudi žene splošno in enako volilno pravico, vlada med češkimi ženami velika napetost, rekel bi, razburjenje. Stare ženske organizacije se poživljajo, nove se po vseh krajih ustanavljajo, bivše nepolitične ženske organizacije se spreminjajo v politične. Katoliške učiteljice so se organizirale v »Jednoti kat. učiteljic«, žene vseh stanov so združene v »Praškem kršč. soc. spolku žen in deklic«, služkinje imajo svojo organizacijo, istotako tudi kontoristinj. Prirejašohde in sestanke, učne kurze itd. Pred kratkim so se združile tudi češke urednice v Pragi v »Sdružení úřednic československých«, pristopilo je že 80 članic.

Novi češki zakon o osemurnem delavniku obsega tudi nekaj določil za žene. Tako n. pr. določuje § 5., da končajo žene-delavke v sobotah ob 2. uri popoldne z delom, da bi jim bilo na ta način omogočeno delo v domačem gospodinjstvu. § 9. določuje, da žene pod 18. leti ne smejo biti pripuščene k nočnemu delu, starejše žene pa le, če ni delo prenaporno in to le za prehodno dobo. Nekateri paragrafi omejujejo delo otrok. Težko delo je prepovedano od 9. ure zvečer do 5. ure jutraj. Pristop k študiju se dovoljuje na vseh

šolah. Tudi na pravniški fakulteti se sprejemajo dijakinje za redne slušateljice. I. P.

Češke žene za Jugoslavijo. Žene Češke državotvorne demokratske stranke so imele v Pragi shod, na katerem so sklenile protest proti italijanskemu imperializmu in ga poslale Narodnemu predstavništvu v Belgrad.

Ženske na mirovnem kongresu. Pri predsedniku mirovnega kongresa v Parizu, francoskem ministrskem predsedniku Clemenceau-ju, so se sredi februarja oglasile zastopnice ženstva iz ententnih držav in izrazile željo, da bi se posvetovanj udeleževalo tudi ženstvo. Clemenceau je rekel, da je načelno sicer pristaš ženske volilne pravice, a za enkrat naj se uvede na Francoskem samo za občinske zastope. Kar tiče sodelovanja žensk na mirovni konferenci, je za to, da naj ženske sodelujejo v gotovih komisijah, tako n. pr. v komisiji za ližo narodov. Ako ženstvo želi, se more osnovati nova posebna komisija, ki bo obravnavala vsa vprašanja, ki tičejo žensk in otrok. Ženstvo naj določi, v katerih komisijah želi sodelovati in naj naznani svoje kandidatije.

Socialne zahteve ženstva na mirovni konferenci v Parizu. Komisiji za mednarodno zakonodajstvo na mirovni konferenci v Parizu je predložila delegacija žena svoj socialni program, ki zahteva: osemurno delo, prosto sobotno popoldne t. j. 44 urni angleški delavni teden, izenačenje ženskih plač z moškimi; učna doba za vajence bodi od 15. do 18. leta, vajenci morajo imeti samo dnevni pouk tudi v šoli — bodisi nadaljevalni ali strokovni; matere morajo daljšo dobo pred rodom in potem dobiti dopust s polno plačo, in sicer toliko delavke kakor uradnice.

Državna skrb za prostovoljne bolniške strežnice na Nemškem. Nemška vojna uprava je sredi februarja t. l. izdala za odpust prostovoljnih vojnih bolniških strežnic sledeče določbe: Vsaka strežnica, ki se vrne v domovino, se mora nemudoma zglasti oblasti. Strežnica, ki se vrne bolna, mora dobivati vsa oskrbo in prehrano kakor tudi plačo, dokler ne ozdravi. Ako bolezen zapusti trajne posledice, ima strežnica pravico do rente kakor vsak drug pripadnik armade. Razen tega ji gredo vse druge — bolniške, invalidske itd. — pristojbine. Odpustiti se ne sme nobena strežnica, ako bi vsled tega zašla v bedo. Za dobo štirih mesecev prevzame država vsa skrb za stanovanje, hrano in obleko strežnic, ki ne dobe službe drugod. Ob odpustu dobi vsaka strežnica kakor vsak drug pripadnik armade zadostno obleko, 50 mark odpuščine,

potnino in brezplačno železniško vožnjo. Iz sestrskega zaklada se morejo dati posebne podpore. Posredovalnice za službe delujejo po celi Nemčiji. Ob tej priliki vojaška uprava ni pozabila, izreči strežnicam najgloblje občutene zahvale in priznanja. — Kar je res, je res: Smisla za socialne dolžnosti nasproti svojim državljanom Nemčiji ne more nihče odrekati.

Italijansko ženstvo za volilno pravico. Vrhovni svet italijanskih žena v Rimu, kateremu načeluje vojvodinja Spalletti, je poslal ministrskemu predsedniku Orlandu spomnico, v kateri zahteva v imenu narodnega zedinjenja enakopravnost ženstva pred postavo ter politično in upravno volilno pravico. Doslej so bile Italijanke, kar tiče modernega ženskega gibanja, zadnje v zapadni Evropi.

Profesorski naslov je podelil poverjenik za nauk in bogočastje v Ljubljani učiteljicam na ljubljanskem liceju Fridi Kleč, Albinu Ramovš, Mariji Virgler in Mariji Wessner ter učiteljicam na državnem učiteljskišču v Ljubljani Mariji Štupca in tovarišicam.

Za doktorja vsega zdravilstva je promovirala na dunajskem vseučilišču Ana Zalokar.

Za privatno docentinjo na modroslovnici fakulteti zagrebškega vseučilišča je imenovana dr. Željka Marković.

Za knjižničarko na zagrebškem vseučilišču je imenovana dr. Elza Kučera.

Za doktorja modroslovja je bila promovirana na zagrebškem vseučilišču gospa Gizela Tarezay, izprašana srednješolska kandidatinja.

Za pravo učiteljico srednjih šol je bila imenovana gospa Draga Cernjak, izprašana namestna učiteljica na moškem učiteljskišču v Zagrebu.

Kot prva medmurska zdravnica se je naselila v Čakovcu domačinka dr. Milana Novak-Gavrančič, zdravnica za otroške in ženske notranje bolezni.

Državno varstvo mladine v Kraljevini SHS. V Belgradu so se pod vodstvom ministrskega podpredsednika dr. Korošca vršila posvetovanja o ureditvi državnega varstva otrok.

Srbske žene kardinalu Bourne-u. Začetkom marca t. l. je obiskal Belgrad, Zagreb in Ljubljano angleški kardinal Bourne, velik prijatelj srbskega naroda. Prišel je v važnem poslanstvu Rima in angleške vlade. V vseh treh mestih ga je narod slovesno in prisrčno sprejel. Srbske žene so kardinalu izročile spomnico, v kateri so ga prosile, naj zastavi ves svoj vpliv, da ne pride noben del naše domo-

vine pod tujo oblast. V kardinalovem spremstvu je bila med drugimi katoliška časnikarica iz Londona gospodična Hristić.

Ženske zastopnice v nemško-avstrijski konstituenti. Sredi februarja t. l. so se v Nemški Avstriji vršile volitve v konstituento. Obe ljudski stranki: krščanski socialci in socialni demokrati, ki sta združili nase ogromno večino glasov, sta kandidirali tudi ženske. Izvoljenih je bilo 7 socialnih demokratinj in 1 krščanska socialka: dr. phil. Hildegarda Burjan, ki se že več let z vnemo udeležuje dela za ženske pravice in splošno socialno blaginjo.

Praktično delo. Dunajsko žensko pridobitno društvo prireja te-le tečaje: petmesečni tečaj za šivanje perila, šesttedenski tečaj za umetno krpanje z nitjo in 14dnevni tečaj za izdelovanje copat. Razen tega priredi začetkom pomladne in zimske dobe dvomesečne tečaje za modistke.

Zbrani spisi za mladino, spisal Engelbert Gangl, četrti zvezek: pripovedni spisi. Last in založba »Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta«. Natisnila »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani 1918. Knjižica prinaša na 100 straneh lepo število drobnih črtic, pesmic in povestic s slikami. Vse so pisane z najboljšim vzgojnim namenom — ta se jim že od daleč pozna. Ako bo pa katera segla mladim čitateljem globlje v srce, je veliko vprašanje. Verskih motivov v knjižici skoroda ni in kar je drugega, moramo reči, da je zelo boren nadomestek zanje. No, ob pomanjkanju mladinskih spisov bo tudi ta knjižica marsikomu dobrodošla, da ob godu, Miklavžu ali podobni priliki razveseli svojega malčka s fanti od fare. Cena zvezku 4 K 50 vin.

Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik svojemu narodu. Zbirka iz njegovih književnih del. Priredil dr. Ivan Pregelj. Ob Vodnikovi stoletnici založila in izdala osrednja pisarna slovenske krščanskosocialne zveze v Ljubljani 1919. Cena 1 K 50 vin. Spodobi se, da vsak Slovenec pozna našega prvega narodnega pesnika; pričujoča knjižica mu nudi za to vse bistveno.

Književno naznanilo. Šole in izobraževalna društva, kakor tudi gojitelje domače glasbe opozarja podpisane, da je sestavil za uporabo pri proslavi zgodovinskega dogodka ujedinenja naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov lahko izvedljivo spevoigro »Živela trojmena Jugoslavija!«, ki pride kmalu na svetlo, ako se oglasi povoljno število naročnikov. Delce obsega petje (s spremljevanjem klavirja) in deklamacije ter se lahko

uporabi pri vsaki patriotični prireditvi. Morebitna naročila se naj kmalu pošljejo na naslov podpisanca. Cena okrog 8 K. Razpošiljalo se bo le po povzetju. — Anton Kosi, šolski ravnatelj v Središču.

Cast Primorkam! Bilo je v železniškem vozu, ko sem se peljala od naše severne meje proti Mariboru. Meni nasproti se pogovarjata dva slovenska častnika z ličnimi srbskimi čepicami. »No, tukaj pa ljudje neverjetno pijejo. In še ženske. Kaj tacega še nisem videl. Pri nas tega ni.« »Odkod pa ste, gospodje, doma,« jih vprašam. »Iz Primorja, severno od Trsta.« »In tam ženske ne pijejo vina?« »Ne, nič ali zelo malo. Da bi ženska sama prestopila prag gostilniške sobe, je pri nas naravnost nemogoče. Ako je v družbi, pije k večjemu en kozarček — ali celo nič.« »To me pa res zelo zanima. Torej so pri vas ljudje treznejši?« »Seveda so. Pijane žene ali pijanega dekleta sploh ne dobite na oči. Če bi se katera tako daleč spozabila, bi izgubila poštenje za vselej!« — Mene je zaskelilo pri srcu in zaželela sem tistih blagih nazorov semkaj k nam. Od koga je zavisno, da bodo zavladali? Od vsake izmed nas! A. Š.

Čebelarstvo in žena. Vrla gospodinja v Ljubljani nam piše: Rada bi naše ženstvo opozorila na eno panogo gospodarstva, ki se sicer smatra za moški posel, a ki se vendar tudi ženski in njej še prav posebno prilega. Mislim na čebelorejo. Brez ozira na korist, ki jo donaša čebeloreja, brez ozira na to, da je med v gospodinjstvu in družini jako vpoštevavanja vredno živilo, slaščica in zdravilo, nudi čebelarstvo ravno ženski kot gospodinja in vzgojevalki toliko vzgojnih, blažilnih in razvedrilnih pripomočkov pri vladanju sebe in družine, da bi se moralo ravno ženstvo z vso ljubeznijo okleniti te panoge gospodarstva. Saj je ravno čebela zgled najbistvenejših gospodinjstevskih čednosti: delavnosti, redoljubnosti, zvestobe v vsakdanjih dolžnostih, skrbnosti in požrtvovalnosti za dobrobit družine; a ljubezen do matice kot središča in duše družine je zgled otrokom in družini, kako naj se obnašajo nasproti materi. Tekom dveh desetletij, odkar sem poročena, mi je postal čebelnjak sredi vrta najljubši prostor, najmilejše razvedrilo. Možu, ki je ves dan v službi, sem odvzela pri čebelah večino opravkov; dobro se spoznam v čebeloreji in ponosna sem na to. Moj zgled je prevzel tudi prijateljico izza šolskih let, da sta z možem dala na domačem

vrta postaviti čebelnjak. Le-ta je takoj vso družno tesneje sklenil in privezal na dom: mož ves prosti čas prebije okoli svojih čebelic, otroci seveda z njim ter ima vsak svoj panj. A žena — kako ne bi ljubila čebelic, teh svojih najboljših prijateljic in zaveznic! Poizkusite tudi druge; kesala se gotovo nobena ne bo. Posebno učiteljicam na deželi bi se tu odprl vir plemenitega dela in zadovoljstva. E. Z.

Lan in konoplje pa npravni prepород naroda. »Vinkovačke Novosti« so priobčile uvodnik pod naslovom: »Dvignimo domačo tkalsko obrt.« Članek s pesniškim zanosom opisuje lepoto dela ob izdelavi domačega platna: trenja, preje in tkanja. Navaja, kako je bombaž tudi na Hrvatskem zatrl domačo tkalsko obrt in v kmetske domove zanesel razsipnost in ljubezen do tujstva. Bridka izkušnja v vojni, ko je obleka stala celo majhno premoženje, je kmetsko ljudstvo spravila nazaj na pravo pot, da je začelo zopet sejati lan in konopljo. »Upanje je,« piše člankar, »da se domača tekstilna industrija znova razcvete. Za to govorijo enaki razlogi, kakor za procvit male obrti. Vsekakor bi bilo od srca želeti, da se ta panoga domačega dela pomladi, ker bi bilo to nedvomno velike gnotne in moralne koristi za narod. Dvigala bi se narodna produktivna moč ne samo v pridelavi surovin, marveč tudi v večji predelavi. S tem bi se blagostanje kmetijskih družin zelo povzdignilo. ženske bi se navajale na resno, zanje primerno delo, ki bi jih trdneje priklenilo na domače ognjišče in dušilo blodne želje. To bi ženski mladini služilo za npravni prepород, a to je glavni predpogoj za prepород naroda vobče. Povzdignila bi se samozavest v pojedincu in samozaupanje v družinah. Pozabiti pa tudi ne smemo lepočutja. Oživel bi zmisel za umetna ženska ročna dela, za zamišljanje motivov, oblik, sestavljanje barv itd., v kateri umetnosti je naš narod nekdanj na daleč slovel, a je začel pod vplivom tujega uvoza zanjo izgubljati razumevanje. Za prepород okusa v teh stvarih more mnogo pripomoči naša ženska inteligenca, bodisi s poukom v šoli, bodisi z nošenjem obleke po narodnem kroju, bodisi z zanimanjem za stvar v obče. Dolžnost vseh faktorjev je, da z vsemi silami pospešijo razcvit domače tkalske obrti.« — Naj bi te lepe in tehtne besede padle na rodovitna tla — ne samo na Hrvatskem, ampak tudi pri nas!

„Slovenka“.

Težko je danes izdajati časopis. Najpivo se velike denarne težkoče, katere se zlasti pri »Slovenki« občutno poznajo. Nastavili smo ji v začetku najnižjo ceno, ki je bila mogoča brez izgube. Dobiček danes pri časopisu je sploh nemogoč. V zadnjem času pa se je zgodilo, da so se naenkrat cene tiskarniškim potrebščinam zopet za precejšnje število procentov dvignile, obenem pa so se plače stavcem znatno zvišale. In tako nam je g. faktor Jugoslovanske tiskarne poslal nov račun, v katerem nam je ceno listu dvignil domalega za — 100 odstotkov, torej še enkrat draže. Ker mi nikakor ne maramo zvišavati naročnine, zato smo se odločili obseg lista nekoliko zmanjšati in izdajati po dve številki skupaj, da si s tem prihranimo stroške. Če pomislimo, da danes stane »Jugoslovenska žena«, ki izhaja v Zagrebu, 50 K, dasi po obsegu ni niti še enkrat večja, potem je razvidno, da »Slovenka« z 12 K ne more izhajati. Po našem računano, bi morala stati »Jugoslovenska žena« 22 K, a vendar stane 50 K. In prepričani smo, da ne dela dobičkov. Zato naj nam p. n. naročnice oprostite, da obseg lista za enkrat nekoliko skrcimo in najiskreneje prosimo, da ostanejo listu zveste in ga vsestransko podpirajo.

Nadaljnja težkoča je vsebina lista, katerim se zdi previsoko pisana. Res je to, da »Slovenka« ne prinaša, kako se prilejajo ajdovi cmoki ali kako se madeži odstranjujejo iz obleke itd. Zdi pa se nam, da tega namena Slovenka tudi imeti ne more. »Slovenka« je glasilo »Slovenske ženske zveze« in kot taka ima namen izvrševati naloge, ki jih ima Zveza sama: organizirati slovensko ženstvo, da sodeluje pri delu za kulturni napredek slovenskega naroda po načelih krščanskega svetovnega prepričanja... da se bori za politične, civilno-pravne in socialne pravice ženstva

itd. »Slovenka« je torej v prvi vrsti poklicana, da budi v našem ženstvu smisel za izobrazbo, smisel za organizacijo, da razmotriva o ženskem vprašanju in tako pripravlja slovensko ženstvo za nastop v javnem življenju. Ta nastop bo prej ali slej prišel in ne bo prav, če bo ta trenutek našel slovensko ženstvo nepripravljeno. Tisti, ki mislijo, da naj danes ženski list piše samo o kuhinji, cvetlicah in kvečjemu o šivanju, stoje na napačnem stališču, da spada ženska danes samo v kuhinjo in na vrt. To stališče je pa napačno in mu zato »Slovenka« ne more slediti. S tem pa ni rečeno, da »Slovenka« ne bi pričela tudi gospodinjskih člankov, nasprotno: prav drage volje, saj je to še prav posebni ženski opravke, toda glavna naloga »Slovenke« vendar -le ostane: priprava za nastop v javno življenje.

Pa pride tu nadaljna težkoča. »Slovenki« — zdi se nam, da se to godi tudi drugim ženskim listom, manjka sotrudnic. Vidi se iz tega, kako malo je žena navajena posegati v javnost, kako malo jo zanimajo velika javna vprašanja iz preprostega vzroka: ker jo dosedaj nihče vprašal ni in so moški sami reševali take probleme. Mi bi pa ravno radi vzbudili našo ženo iz tega mrtvila, da bi se poleg svojega domačega dela poglobila ne morda samo v klavir in romane ampak v resno razmotrivanje tistih javnih zadev, ki zlasti žensko zadevajo. In takih vprašanj je vse polno. Koliko imamo vendar pri nas izobraženih dam, tudi razboritih in agilnih, a vendar da bi kaj napisale, do tega jih je težko pripraviti. Zato prav iskreno prosimo naše predvsem izobraženo ženstvo, naj s svojim sodelovanjem pri listu pokaže, da razumeva današnji duh časa in da je tudi dušno pripravljeno za izvrševanje političnih in civilnopravnih pravic, za katere se poteguje ženstvo.